

Tilaaaja

Turun kaupunki

Asiakirjatyyppi

Raportti

Päivämäärä

30.12.2021

AJURINKADUN ASEMAKAAVA-ALUEEN RAKENNETUN KULTTUURI- YMPÄRISTÖN INVENTOINTI

Ramboll Finland Oy

Y-tunnus 0101197-5, ALV rek.

Kotipaikka Espoo

Kuvaus	Raportti
Päivämäärä	30.12.2021
Laatija	Liina Luoma
Tarkastaja	Kirsikka Siik
Hyväksyjä	Salla Leino
Hyväksytty	10.1.2022

SISÄLLYS

1	Johdanto	4
1.1	Selvityksen kohde ja yleiskuvaus	4
1.2	Selvityksen tarkoitus ja käytetyt menetelmät	4
2	Kohteen status maankäytössä ja arvotetussa kulttuuriympäristössä	6
2.1	Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö	6
2.2	Maakuntakaava	7
2.3	Yleiskaava	7
2.4	Asemakaava	8
3	Alueen historia ja rakentuminen	9
3.1	Turun kaupungin muodostuminen	9
3.2	Engelin kaava ja selvitysalueen ensimmäiset rakennukset	9
3.3	Työväen Asunto Oy Riento	12
3.4	Pharmakon	12
3.5	Valio	15
3.6	Kohteiden suunnittelijat	21
4	Alueen ominaispiirteet	23
5	Arvot ja luokitusperusteet	26
5.1	Arvojen määrittely	26
5.1.1	Arkkitehtoniset ja rakennustekniset arvot	26
5.1.2	Historialliset arvot	26
5.1.3	Maisemalliset arvot	27
5.2	Säilyneisyys	27
5.3	Arvoluokitus	27
6	Rakennuskohtainen inventointi	29
6.1	Työväen Asunto Oy Riento	29
6.1.1	Rakennus 1, ”Merikapteeni Grönroosin talo”	31
6.1.2	Rakennukset 2–5, Läntinen Pitkäkatu 19	38
6.2	Valiocenter	53
6.2.1	Rakennus 6, Turun Valion entinen varastorakennus	54
6.2.2	Rakennus 7, Turun Valion kolmas meijerirakennus	63
6.2.3	Rakennus 8, Valion toimitilarakennus	75
6.3	Rakennus 9, Kansallistoimitilat	84
7	Johtopäätökset ja suositukset	90
7.1	Aluekokonaisuuteen liittyvät arvot	90
7.2	Rakennuksiin liittyvät arvot	90
8	LÄHDELUETTELO	94
8.1	Arkistolähteet	94
8.2	Kartta-aineistot	94
8.3	Kirjallisuus	94
8.4	Muu lähdeaineisto	95

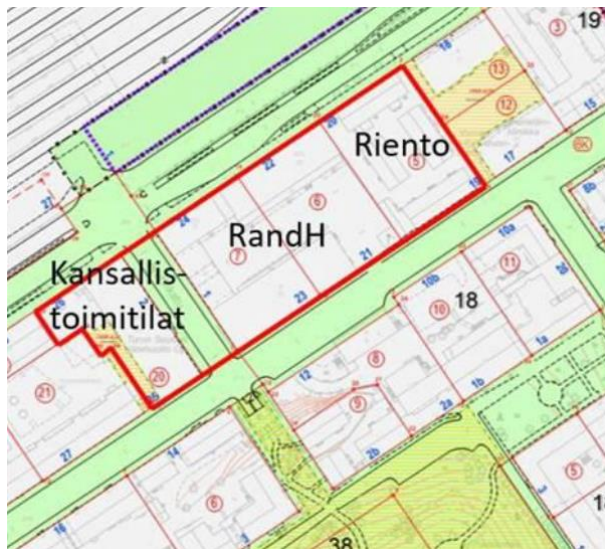
1 Johdanto

1.1 Selvityksen kohde ja yleiskuvaus

Inventoinnin kohteena oleva Ajurinkadun asemakaava-alue sijaitsee Turun keskusta-alueella, Ratapihankadun ja Lätisen Pitkäkadun väliin jäävällä alueella, Ajurinkadun molemmin puolin. Alue muodostuu neljästä tontista. Kohdealue on muuttuvaa kaupunkirakenteen vyöhykettä rata-alueen ja keskustan ruutukaava-alueen välissä. Alueen pinta-ala on noin hehtaari.

Alueen läheisyyteen pohjois- ja länsipuolella levittyy valtakunnallisesti merkittävä rakennetun kulttuuriympäristön (RKY) alue, Turun rautatieympäristö. Etelässä lähellä inventoitavaa aluetta sijaitsee Puolalanmäen ja Turun Taidemuseon RKY-alue. Myös Turun linja-autoaseman ja sen ympäristön RKY-alue sijaitsee muutaman sadan metrin päässä kohdealueesta idän puolella.

Kohdealueella sijaitsee tuotantorakennuksia ja asuinrakennuksia, joiden rakennusvuodet ajoittuvat 1880-luvun lopulta 1980-luvulle. Alueen rakennuskanta on paitsi iältään ja käyttötarkoitukseltaan, myös ulkoasultaan ja mittakaavaltaan vaihtelevaa. Kohdealueen voi jakaa rakennusaikakausien ja samalla rakennusten käyttötarkoituksen perusteella kolmeen osa-alueeseen: Ajurinkatu 2:n toimistorakennus on uusin, oma kokonaisuutensa, Valion tontti selvitysalueen keskellä on toinen rakennuskokonaisuus, ja puutalokortteli kolmas erillisenä erottuva alue inventoitavalla alueella.

Kuva 1 (vasemmalla) Inventoinnin kohteena oleva kaava-alue kaupungin kantakartalla, kaava-alueen alustava rajausta osoitettuna punaisella.

Kuva 2 (oikealla) Inventoinnin ja kaavoituksen kohteena oleva alue ilmakuvassa. Kaava-alueen alustava rajausta osoitettuna kuvassa punaisella.

1.2 Selvityksen tarkoitus ja käytetyt menetelmät

Tämä rakennetun kulttuuriympäristön inventointi koskee Ajurinkadun asemakaava-aluetta Turussa. Selvitystyön tarkoituksena on alueen ja sen rakennetun kulttuuriympäristön erityispiirteiden tunnistaminen ja esiin tuominen alueen mahdollista maankäytön muutosta ja asemakaavoitusta varten.

Työ perustuu historiallisten karttojen ja kaavatietojen, kirjallisuudesta saatujen tietojen, vanhojen ilmakuvien, Turun kaupungin museopalveluiden sekä Valio Oy:n arkistoista saatujen kuvien, rakennusvalvonnasta saatujen piirustusten, kaupunginarkistosta saatujen mikrofilmien sekä maastokäynnillä (Luoma 25.11.2021) kerättyjen havaintotietojen rinnastamiseen ja vertailuun. Työmenetelminä on käytetty alueen nykytilan havainnointia paikan päällä ja arkistoaineiston (vanhat valokuvat ja rakennuspiirustukset) tutkimista rakennuksiin kohdistuneiden muutosten selvittämiseksi. Sisätiloihin päästiin tutustumaan ainoastaan Valiocenterin rakennuksiin.

Työ on suoritettu Museoviraston (inventointialan ammattilaisten käyttöön luovutetun mutta toistaiseksi julkaisemattoman) inventointioppaan ohjeita ja suosituksia noudattaen. Selvityksen alueinventoinnissa käsitellään yleispiirteisesti alueen kehittymistä ja nykyistä rakennuskantaa. Kohdekohtaisessa rakennusinventoinnissa käydään tarkemmin läpi selvitysalueen keskeisten rakennusten perustietojen lisäksi niiden ominaispiirteet, tiedossa oleva historia ja arvot. Käytössä olleet lähtötiedot ja muut lähteet on listattu tarkemmin raportin lopussa esitettyyn lähdeluetteloon. Kuvat, joissa ei erikseen mainita lähdettä, ovat raportin laatijan.

Selvitystyön on toteuttanut Turun kaupungin toimeksiannosta Ramboll Finland Oy, jossa työstä ovat vastanneet filosofian maisteri Liina Luoma sekä arkkitehti Kirsikka Siik.

Aloituspalaveri pidettiin tilaajan kanssa 7.9.2021. Tilaajan, selvitystyön tekijän ja museon edustajan kanssa käytiin neuvottelu kohteen ja rakennusten arvottamiseen liittyen 10.1.2022.

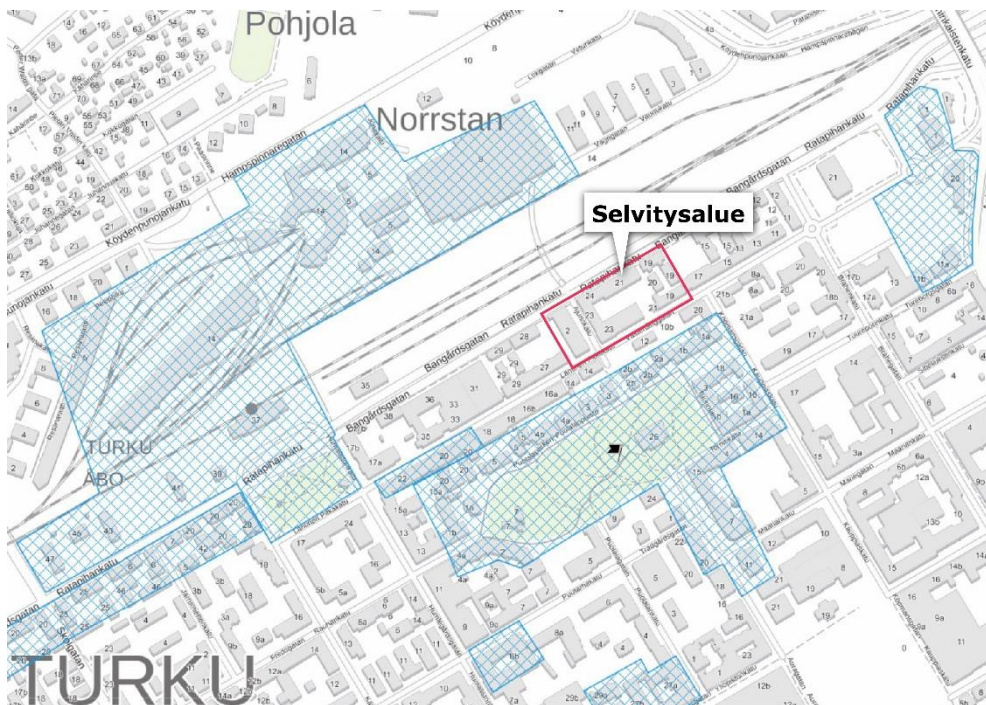
Kuva 3 Selvitysalue ilmakuvassa vuonna 2020. (Lähde: Maanmittauslaitos, Paikkatietoikkuna.)

2 Kohteen status maankäytössä ja arvotetussa kulttuuriympäristössä

2.1 Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö

RKY on Museoviraston laatima inventointi, joka on valtioneuvoston päätöksellä otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen.¹

Alue jää kahden valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (Turun rautatieympäristöt sekä Puolalanmäen ja Turun Taidemuseon RKY-alue) väliselle alueelle.² Puolalanmäen ja Turun Taidemuseon RKY-alue alkaa alueen eteläpuolelta, heti Lätisen Pitkädun varrella sijaitsevien asuinrakennusten takaa.³ Turun rautatieympäristöt levittyvät puolestaan alueen luoteis- ja länsipuolella rautatieaseman ja ratapihan ympäristöön.

Kuva 4 Sinisellä ruudukolla merkityt alueet ovat valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen ympäristöjen aluerajauksia. Ote Museoviraston karttapalvelusta (kartta.museoverkko.fi)

¹ Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY.

² www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1865, http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1845

³ www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1865, http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1845

2.2 Maakuntakaava

Selvitysalue kuuluu 23.8.2004 vahvistettuun Turun kaupunkiseudun maakuntakaavaan, jossa alue on osoitettu keskustatoimintojen alueeksi (punainen rasteriväri ja kirjainmerkintä C). Selvitysalueita koskee myös maakuntakaavassa sinivihreällä pistekatkoviivalla osoitettu rajauserkintä ”Osa-alueet, joiden suojeltavista rakennetun ympäristön kokonaisuuksista on erillislueetelo”.

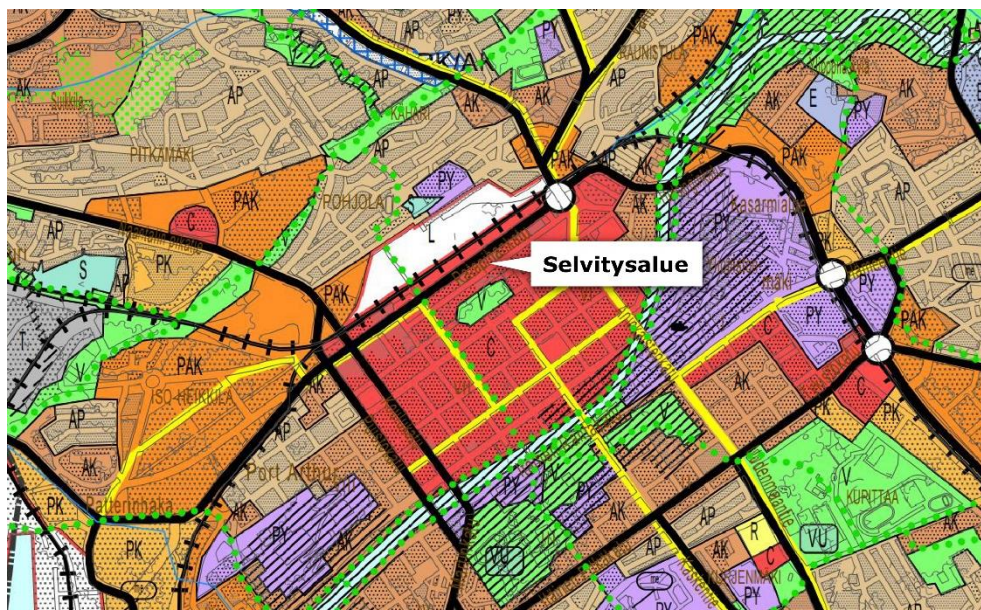

Kuva 5 Ote maakuntakaavasta. Valkoinen tekstilaatikko osoittaa kuvassa selvitysalueen likimääräisen sijainnin. (Kuvälähde: Varsinais-Suomen liitto)

2.3 Yleiskaava

Inventoitavalla alueella on voimassa Turun yleiskaava 2020 (lainvoimainen 29.5.2004). Yleiskaavassa alue on **pääkeskustasoisten keskustatoimintojen aluetta** (punainen väri ja kirjainmerkintä C). Yleiskaavassa alueelle ei ole osoitettu erityisiä rakennushistoriaa tai rakennettuja kulttuuriympäristöjä koskevia määräyksiä.

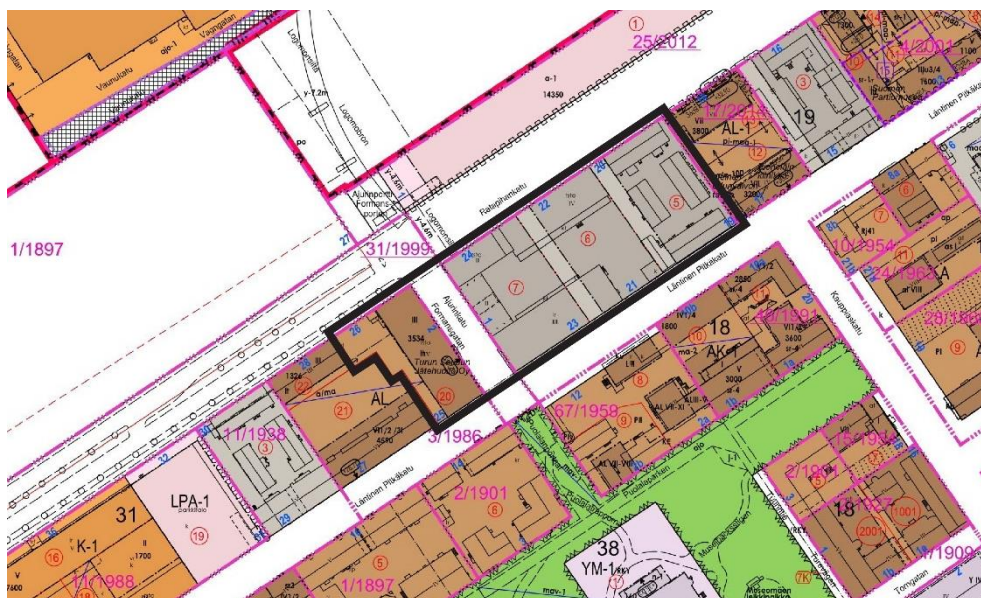
Yleiskaava 2029 on parhaillaan valmisteilla.

Kuva 6 Ote Turun yleiskaavasta 2020. (Kuvälähde: Turun kaupunki)

2.4 Asemakaava

Inventoitavan alueen Ajurinkadun koillisen puoleisella alueella on voimassa vuoden 1897 asemakaava, jolla ei ole voimassa erityisiä kaavamääräyksiä. Ajurinkatu 2:n eli alueen lounaispuolen tontilla puolestaan on voimassa vuoden 1988 asemakaava, jossa alue on osoitettu **asuin-, liike- ja toimistorakennusten korttelialueeksi** (AL). Alueeseen ei asemakaavassa kohdistu suojelumääräyksiä.

Kuva 7 Ote ajantasa-asetmakaavayhdistelmästä. Selvitysalue on osoitettu kuvaan mustalla paksulla viivalla. (Kuvälähde: Turun kaupunki.)

3 Alueen historia ja rakentuminen

3.1 Turun kaupungin muodostuminen

1100-luvulla nykyinen Turun alue muodostui suosituksi satamapaikaksi, jolle saksalaiset perustivat kauppapaikan. Turun tuomiokirkko vihittiin käyttöön 1300-luvun alussa, ja kaupunki, Aboa, alkoi kasvaa sen ympärille. Turun linnaa oli alettu rakentaa jo parikymmentä vuotta aiemmin.⁴

1500-luvulla kaupunkikuvaa hallitsi tuomiokirkko, joka kohosi korkealle muun rakennuskannan yläpuolelle. Kivirakennuksia oli enemmän kuin muualla Suomessa, mikä antoi Turulle muita suomalaiskaupunkeja arvokkaamman aseman. Keskusta tuhoutui kuitenkin lähes täysin vuoden 1546 tulipalossa. Palon jälkeen taloja rakennettiin uudelleen niiden alkuperäisille sijoille. Kapeiden katujen verkko määrittyi pääasiassa luonnonmuotojen, Aurajoen ja kallioisten mäkien perusteella.⁵

1700-luvun alussa Turun kaupunki kävi läpi useita katastrofaalisia tapahtumia. Ruttoepidemia riehui vuonna 1710, ja seuraavana vuonna kaupunki kärsi noin 150 tonttia tuhonneesta tulipalosta. Isonvihan aikaan, 1713–1721 kaupunki oli venäläismiehityksessä, jolloin venäläiset siirsivät taloja ja rakensivat 300 kasarmia sotilaille. 952 tontista oli 399 hylättyinä 1720-luvun alussa, ja 1728 syttyi jälleen uusi tuhoisa kaupunkipalo.⁶

3.2 Engelin kaava ja selvitysalueen ensimmäiset rakennukset

Vuoden 1775 palon jälkeen Turun kaupunkialuetta laajennettiin merkittävästi kohti pohjoista, Puolalanmäkeä⁷. Selvitysalueella ei vanhojen karttojen perusteella tapahtunut rakentamista koko 1700-luvun aikana. 1708 vuoden kartassa, jonka on laatinut maanmittari Jacob Stålström, on Ajurinkadun korttelin paikalla Puolala bys åker, eli ”Puolalankylän peltoja”⁸. Alue pysyy metsäisenä peltoalueena aina vuoteen 1827 saakka, jolloin alue on kaavoitettu ensi kerran arkkitehti C. L. Engelin kaavaluonnoksessa. Engelin Ruutukaavakorttelissa useimmat tontit olivat kooltaan noin 3250 m² (80 x 80 kyynärää).⁹ Ruutukaava-alueen laitamilla oli pieniä tontteja, jotka oli tarkoitettu vähävaraisille, mutta niiden hinta tai vuokra olivat monesti liian korkeita vähävaraisille kaupunkilaisille.¹⁰ Näiden koko on ollut noin 1700–1950 m² (75 x 45–50 kyynärää), ja Ajurinkadun korttelialue sijaitsee tällä pienten tonttien alueella.¹¹

Kaupunki jatkoi kasvuaan: Engelin kaavaluonnoksessa on kortteleita yhteensä 208 ja tontteja 903. Kaavaluonnoksessa Aurajoen yli osoitettiin kolme siltaa, ja lisäksi eri puolille kaupunkia tuli toreja ja auki-oita, ja poikkikatujen päihin kaivot.¹² Keskustan kortteille annettiin ruotsinkieliset nimet, jotka edustivat eläin- ja kasvikuntaan sekä mytologiaan liittyviä aiheita¹³. Engelin asemakaava vahvistettiin vuonna 1828, ja sen myötä Turkuun rakentui uudenlaista empiretyylistä, matalaa ja leveää kaupunkitilaa. Katuja rajasivat paitsi talot, myös aidat, talousrakennukset ja istutukset. Engelin asemakaavan

⁴ Lahtinen 2014, 9, 17.

⁵ Lahtinen 2014, 39.

⁶ Laaksonen 2018, 29.

⁷ Laaksonen 2018, 47.

⁸ Kupila&Söderström (toim.) 2011, 220–221.

⁹ Kortteleiden vanhat nimet, Turun ympäristö- ja kaavoitusvirasto 2009.

¹⁰ Kupila&Söderström (toim.) 2011, 20.

¹¹ Laaksonen 2018, 58–59.

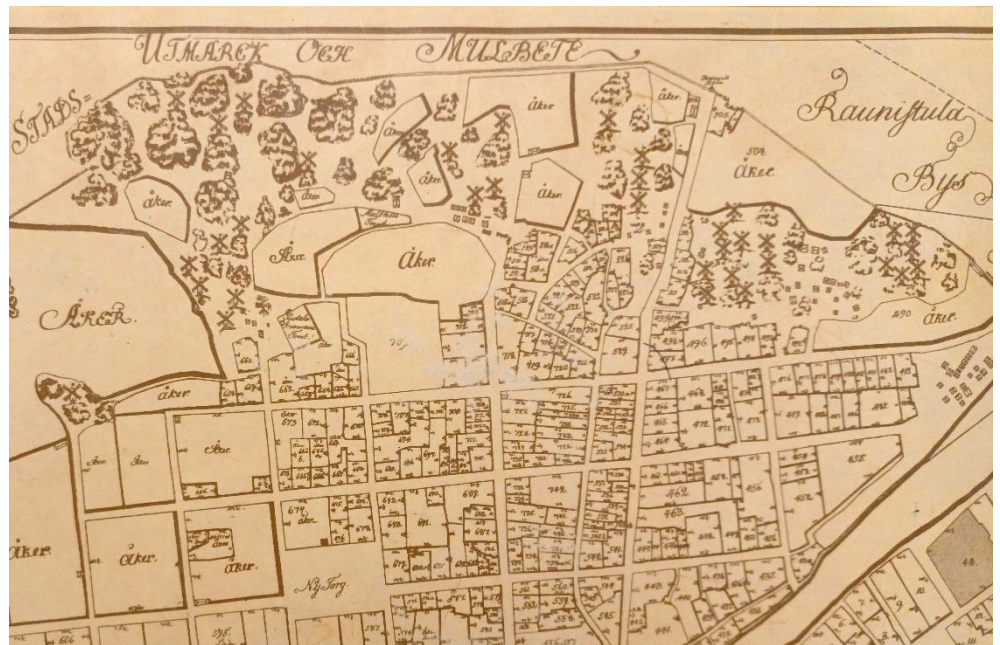
¹² Laaksonen 2018, 59.

¹³ Kortteleiden vanhat nimet, Turun ympäristö- ja kaavoitusvirasto 2009.

muutosta pidetään Suomen merkittävimpanä asemakaavana, sillä se on ollut esikuvana muiden suomalaiskaupunkien asemakaavoitukselle.¹⁴ Asemakaavamuutos koko Engelin ruutuasemakaava-alueelle vahvistettiin vuonna 1897, ja tämä asemakaava on edelleen voimassa osassa keskusta-alueetta, sekä osassa selvitysalueen tontteja¹⁵.

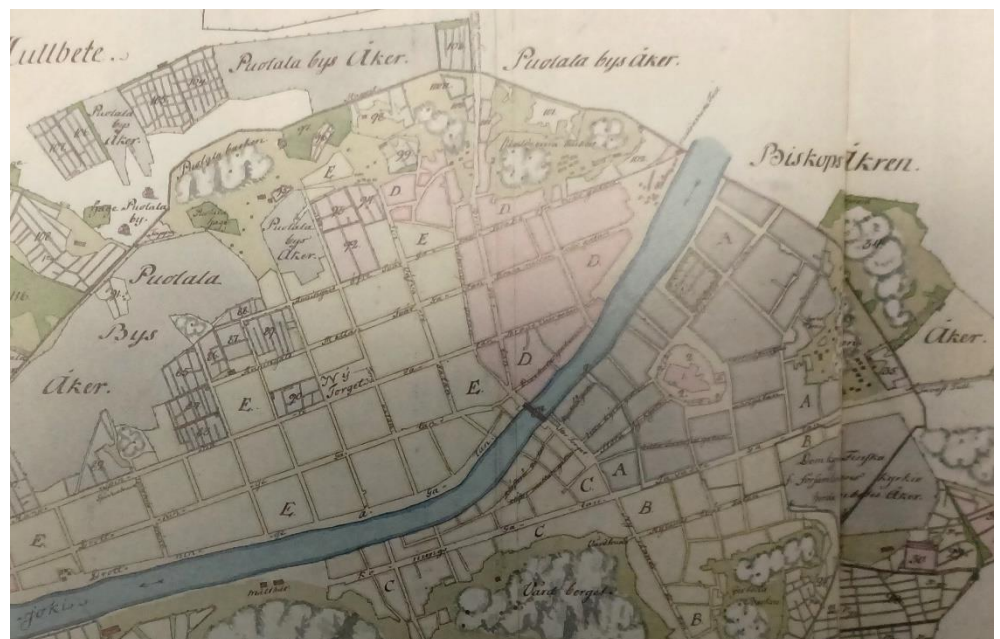
Kuva 8

Ote Daniel Gadolinin kartasta 1754–56. Kadut noudattelevat luonnonmuotoja. Selvitysalueelle ei ole vielä rakennettu, vaan se on metsäistä viljelymaata. (Kuvaähde: Turun kaupunginarkisto.)

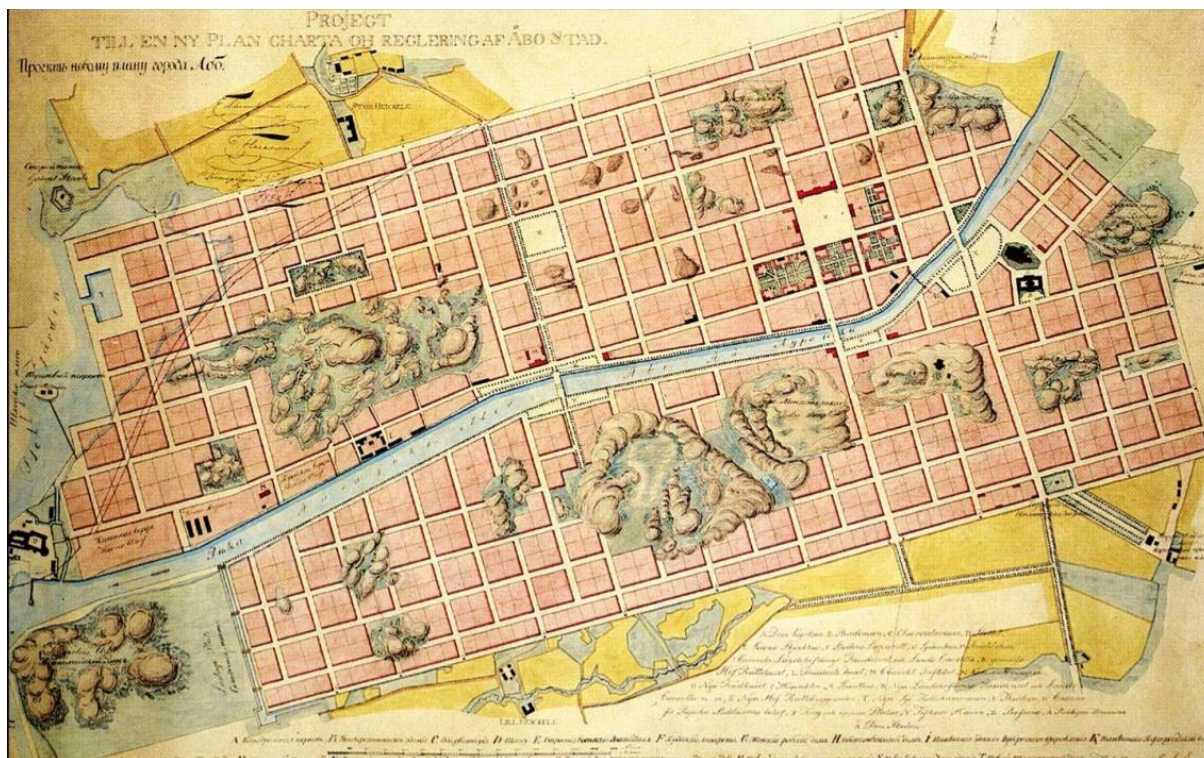
Kuva 9

Ote vuoden 1780 pelto- ja kaupunkikartasta. Uusia esikaupunkitontteja muun muassa Puolalanmäellä ei ole vielä merkitty karttaan. (Kuvälähde: Laaksonen 2018, 38–39 (kartta: Riksarkivet Marieberg)).

¹⁴ Laaksonen 2018, 61.

¹⁵ Kupila&Söderström 2011, 98.

Kuva 10 (yllä) Carl Ludvig Engelin Turun asemakaava vuodelta 1828. Uusi asemakaava luotiin palaneen kaupungin jälleenrakentamista varten. Selvitysalue sijaitsee aivan ruutukaavan pohjoisella reunalla, jossa oli asemakaava-alueen pienimpiä tontteja. (Kuvälähde: Turun kaupunginarkisto.)

Kuva 11 (oikealla) Selvitysalue ympäristöineen vuoden 1881 kartalla. (Kuvälähde: Maanmittauslaitos. Vanhat kartat, vanhatkartat.fi.)

Turun ja Toijalan välisen rautatien rakentaminen aloitettiin vuonna 1874, ja se valmistui 1876 aivan kaupungin asemakaava-alueen pohjoispuolelle ¹⁶. Ajurinkatu on ilmeisesti saanut nimensä siitä, että katu muodostaa liikenneväylän rautatien tavaramakasiinille. Ajurinkadun seutu on ollut teollisuus- ja varastovaltaista, joten se on ollut sopiva ajureiden työ- ja asuinpaikaksi. 1940-luvulla Voinvientiosuus-kunta Valio (jonka meijeri siis oli tuolloin sijainnut Ajurinkadulla parinkymmenen vuoden ajan) oli anonut Ajurinkadun nimen muuttamista Valionkaduksi, mutta esitystä ei hyväksytty, sillä lehdistössä oli paheksuttu katujen nimeämistä liikelaitosten mukaan. ¹⁷

¹⁶ Laaksonen 2018, 78–79.

¹⁷ Kupila&Söderström 2011, 291.

3.3 Työvään Asunto Oy Riento

Vuoden 1880 kartassa (Alfons von Haartmanin tarkistama kartta) näkyvät jo Ajurinkadun asemakaava-alueen ensimmäiset rakennukset. Ne ovat olleet pitkänmallisia, matalia puutaloja, kooltaan ja muodoltaan hyvin saman tyyppisiä kuin Työvään Asunto Oy Riennon asuinrakennukset. Rakennukset ovat muodostaneet umpikortteleita Läntisen Pitkädun ja silloisen Wästra Linienin ¹⁸, nykyisen Ratapihankadun väliin.

Turun museokeskuksen inventointiraportissa vuodelta 2018 (Kurri) kerrotaan Työvään Asunto Oy Riennon asutushistoriasta seuraavaa:

Ensimmäisen suunnitelman vuoden 1828 asemakaavan mukaisen VI kaupunginosan 19. korttelin tontin 5 rakentamiseksi teetätti ajuri Simon Förman. E. J. Wennerqvistin vuonna 1830 laatima piirustus käsitti tontin Läntisen Pitkädun varteen sijoitettavan yksikerroksisen, kaksi asuntoa (2 h + k) käsittävän hirsirakennuksen ja poikittain pihasivulle sijoitetun talousrakennuksen, jossa oli leivintupa, vaja, käymälä ja talli. Vuonna 1846 laadittujen piirustusten mukaan tontin Läntisen Pitkädun puoleiselle sivulle lisättiin toinen, keskeissalipohjakaavaan perustuva asuintalo ja talousrakennusta jatkettiin. Tontin omisti tuolloin kauppalaivan kippari J. Sandström. Vuonna 1872 pihan talousrakennuksia oli tarkoitus uudistaa omistajan, aliupseeri Hendrich Peron teettämin suunnitelmin. Hanke jäi ilmeisesti toteuttamatta, sillä jo vuonna 1877 oli käsittelyssä uudet piirustukset, joiden mukaisesti mm. vanhaan asuintaloon lisättiin pihanpuolelle vinkkeli ja tontin Ratapihankadun puoleiselle osalle rakennettiin kaksi uutta asuintaloa, joista toinen sijoitettiin kadun varteen. Uudistukset teetätti puuseppämestari S. E. Andersson. Anderssoninkin uudisrakennushankkeet jäivät ilmeisesti piirustusasteelle ja Ratapihankadun vastainen hirsirunkoinen asuintalo toteutettiin merikapteeni G. W. Grönroosin toimeksiannosta ja piirustaja Aug. Heleniuksen suunnittelemana. Uudisrakennus käsitti neljä asuinhuoneistoa, joista päätyasunnoissa oli kaksi huonetta, alkovi ja keittiö ja keskimmäisissä huone ja keittiö. Kullakin asunnolla oli omat sisäänkäynnit, jota varten pihasivulle tehtiin kaksi kuistia. Tontin vanhimmat rakennukset purettiin siinä vaiheessa, kun Rakennus Osakeyhtiö yhtiö "Riennon" taloja alettiin rakentaa (1900).

3.4 Pharmakon

Lääkeyritys Pharmakon Oy-Ab perustettiin Turussa 1912, ja ilmeisesti se aloitti toimintansa Ajurinkatu 2:ssa samana vuonna ¹⁹, jolloin paikalle valmistui tyyliltään kansallisromanttinen kivirakennus lääkeyrityksen tuotanto- ja toimitaloksi. Pharmakonin kiinteistöt sekä Läntisen Pitkädun ja Ajurinkadun nurkassa sijainnut puutalo on purettu.

¹⁸ Selvitysalueen pohjoispuolella kulkeva Ratapihankatu näkyy vanhoissa kartoissa nimellä Wästra Lineen tai Wästra Liniegatan eli Läntinen Linjakatu. Tämä on koko Engelin asemakaavan pohjoinen eli läntinen rajakatu. Gyldeinin kartassa katu on nimellä Wästra Linien. 1897 siitä tuli Läntinen Linjakatu – Vestra Liniegatan, länsiosasta Rajakatu – Grängsgatan, ja vuonna 1924 kadun nimi muutettiin Ratapihankaduksi – Bangårdsgatan. (Kupila&Söderström 2011, 347.)

¹⁹ www.porssitieto.fi/osake/lisaa/aurumphar.shtml

Kuva 12 Pharmakonin tehdasalue 1956. Nurrkassa näkyy vielä matala puurakennus. Pharmakonin kiinteistön julkisivut ovat päässeet huonoon kuntoon. (Kuva: M. Sjöblom / Turun museokeskus)

Kuva 13 Ajurinkadun ja Ratapihankadun kulmassa sijainnut Pharmakonin kiinteistöjä.
(Kuva: Turun Museokeskus / Mauno Mannelin 1930–39.)

Kuva 14 Pharmakonin kiinteistöt Ratapihankadun puolelta. Vasemmassa reunassa näkyy Valion kiinteistön, Ratapihankatu 24:n, pääty alkuperäisessä asussaan. (Kuva: Turun Museokeskus / Mauno Mannelin 1930–39.)

3.5 Valio

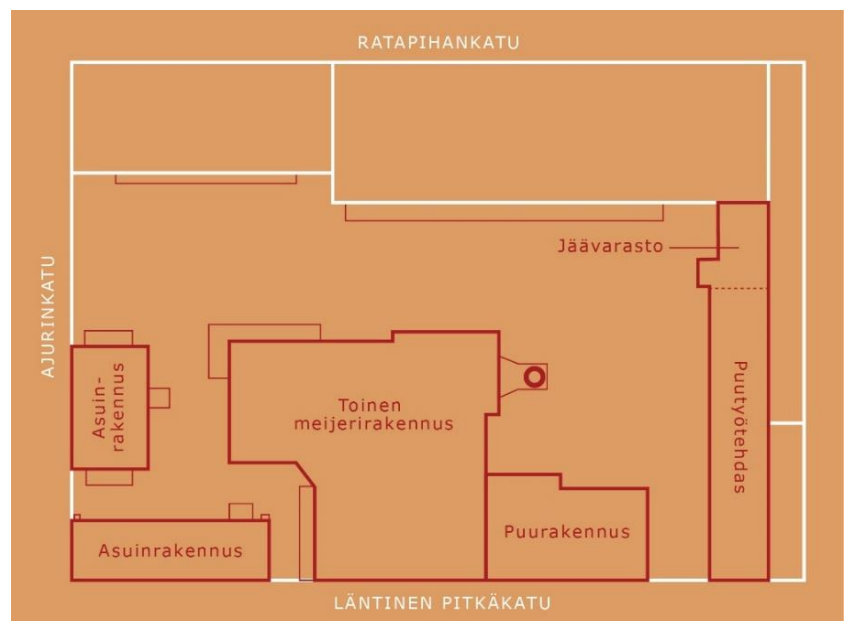
Voinvienti-osuusliike Valion Turun konttori aloitti toimintansa avaamalla voimymylän Eerikinkatu 10:ssä huhtikuussa 1910. Voinvienti-osuusliikkeen toimenkuvana oli alkuun nimensä mukaisesti voin vienti ja sen kotimainen kauppa. Valion kasvu Turussa oli nopeaa, ja jo 1913 avattiin toinen myymälä kauppahallissa.²⁰

Helsingissä avattiin meijeri vuonna 1916, jolloin myös Turussa meijerin perustaminen koettiin välttämättömäksi. Vuonna 1917 pääkonttorille osoitettiin kaksi viereistä tonttia radanvarresta Ajurinkadun ja silloisen Läntisen Linjakadun, nykyisen Ratapihankadun, kulmassa. Valio osti itselleen kulmassa sijainneet kaksi rakennusta, joista toisen omisti ajuri A. Holppi. Sisällissodan jälkeen alettiin puutaloa muutamaan meijeritoimintaan sopivaksi, ja toiminta aloitettiin syyskuussa 1918. Meijeritoiminta kasvoi nopeasti, mutta koneisto oli melko vaatimaton.²¹

Vuonna 1924 aloitti toimintansa Turun toinen meijeri, joka sijaitsi samassa korttelissa, Läntisen Pitkädun puolella. Maitomäärien lisääntyessä tuotteiden valmistus kävi ahtaaksi jopa toisessa meijerirakennuksessa, joten päätettiin rakentaa jälleen uusi meijeri. Tähän oli osittain syynä myös toisen meijerin maapohjan pettäminen. Rakennuksessa oli ongelmana lattian murtuminen ja viemäreiden rikkoutuminen perustusten painumisen vuoksi. Myös savupiippu alkoi kallistua. Vuonna 1929 rakennettiin uusi lämpökeskus jo kolmatta meijerirakennusta silmällä pitäen. Turun Valion kolmas meijeri valmistui ja otettiin käyttöön vuonna 1938. Samalla vanhaan meijeriin saatiin varastotiloja, pesula sekä henkilökunnalle sauna.²²

Maidonkuljetuksen järjestäminen on ollut meijeritoiminnassa keskeistä. Vielä Turun Valion ensimmäisen meijerin toiminnan aikana, eli noin vuoteen 1924 asti, maidontuottajat ovat itse kuljettaneet maidon meijeriin. Kauempana asuvien karjanomistajien maidot tuotiin rautateitse tai laivoilla, ja kuljetettiin asemalta Valiolle hevosilla. Vuodesta 1924 alettiin käyttää kuorma-autoja, ja autojen käyttö yleistyi hyvin nopeasti. Vuonna 1930 jo suurin osa maidosta kuljetettiin autoilla.²³

Kuva 15 Valion tontilta purettuja rakennuksia ja rakennusosia. Punaisella merkityt rakennukset on purettu vuosien 1938 ja 1956 välillä. Piirros perustuu vuoden 1937 asemapiirustukseen.

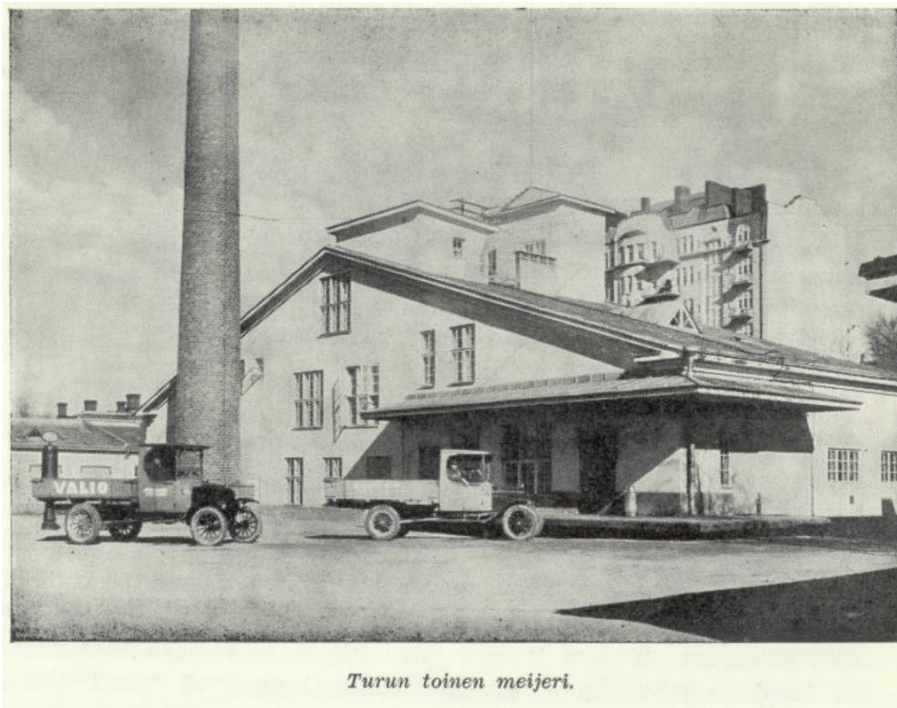

²⁰ Vehanen 1950, 17–21, 26.

²¹ Vehanen 1950, 27–28.

²² Vehanen 1950, 42.

²³ Vehanen 1950, 50–51.

Turun toinen meijeri.

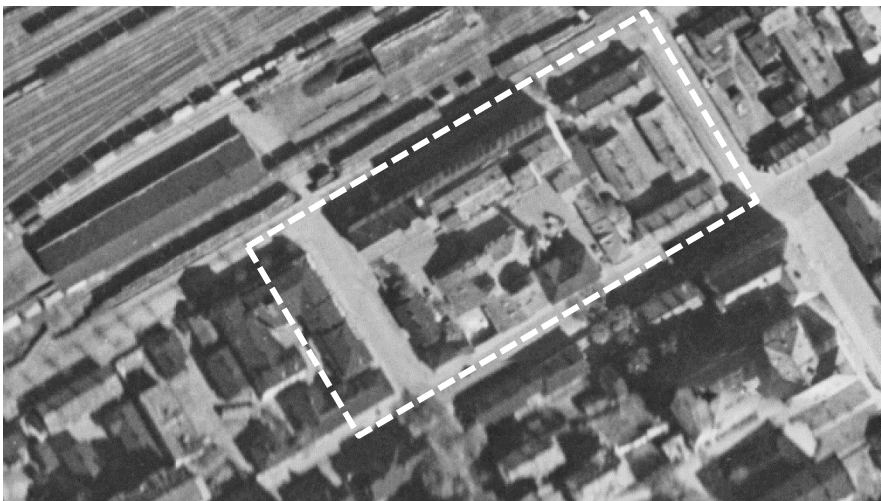
Kuva 16 Läntisen Pitkäkadun puolella aiemmin sijainnut Turun toinen meijerirakennus, joka aloitti toimintansa vuonna 1924. Rakennus sekä piippu on purettu. (Kuvälähde: Vehanen 1950, 34.)

Kuva 17 Kuvassa vuodelta 1938 ovat Ratapihankadun tuotantorakennukset alkuperäisessä asussaan. Vanhempi edustaa vielä 1920-luvun klassismia, kun taas uudempi on tyyliltään selkeästi funktionalistinen. (Kuva: Yrjö Paldan / Valion valokuva-arkisto.)

Kuva 18 1930-luvun kuva kaakosta kohti Ajurinkatua. Valion tontin nurkalla näkyy kaksi puurakennusta ja niiden takana, Ajurinkatu 2:ssa, Pharmakonin kiinteistö. Oikealla alareunassa pilkottaa Valion vanha (toinen) meijerirakennus sekä ylempänä vuonna 1933 valmistunut tuotantorakennus. (Kuva: Turun Museokeskus / Mauno Mannelin.)

Kuva 19 Ilmakuva vuodelta 1948. Inventointialue on merkitty katkoviivalla. Kuvassa näkyvät vielä Pharmakonin kiinteistöt sekä Valion tontilla puurakennukset, pitkä varastorakennus ja vanha meijeri vuodelta 1924. (Kuvälähde: Maanmittauslaitos.)

Kuva 20
Läntinen Pitkäkatu 21, 1953.
Vanhan meijerirakennuksen
nurkka näkyy kuvan vasem-
massa reunassa. (Kuva: Pentti
Seppänen / Turun museokes-
kus.)

Kuva 21
Läntinen Pitkäkatu 23 Ajurin-
kadun kulmasta, 1956. (Kuva:
M. Sjöblom / Turun museokes-
kus.)

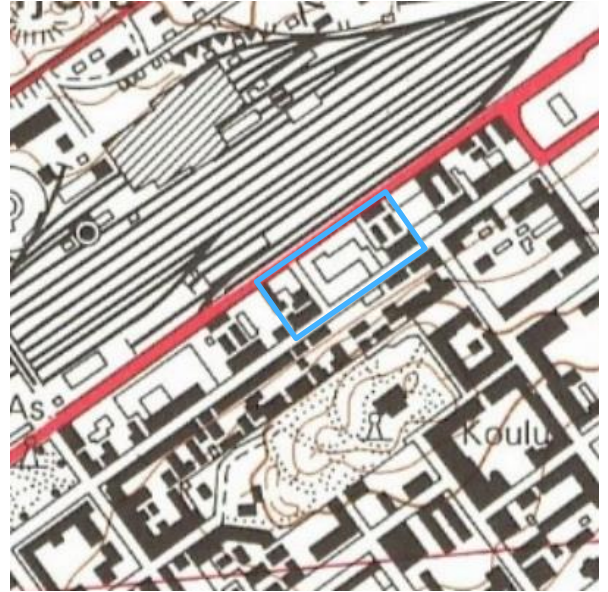
Kuva 22
Asuinrakennus Ajurinkadun
puolelta, taustalla Valion mei-
jeri, 1956. (Kuva: M. Sjöblom
/ Turun museokeskus.)

Kuva 23
Asuinrakennuksen pääty Aju-
rinkadun puolelta, taustalla
Valion meijerin piippu, 1956.
(Kuva: M. Sjöblom / Turun
museokeskus.)

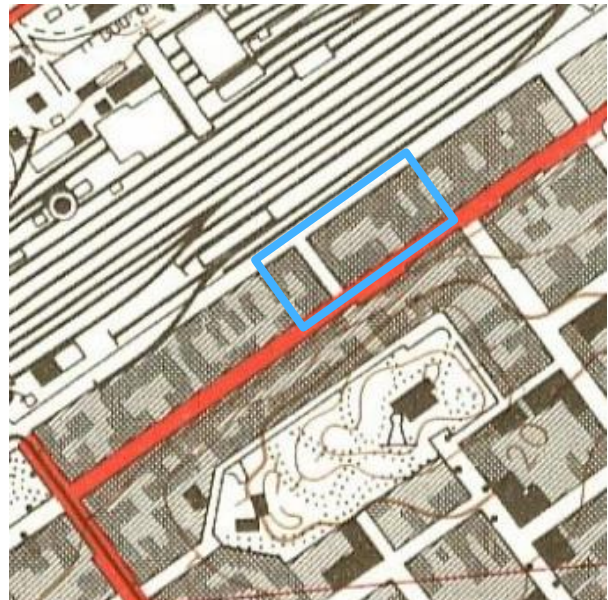
Kuva 24

Ote vuoden 1968 peruskartasta (selvitysalue rajattu sinisellä). Alueen rakennuskanta on täydentynyt erityisesti Läntisen Pitkätien puolella Puolalanmäen suuntaan. Selvitysalueella monien puutalojen tilalle on rakennettu suurempia kivirakennuksia. (Kuvälähde: Maanmittauslaitoksen Vanhat kartat - verkkopalvelu.)

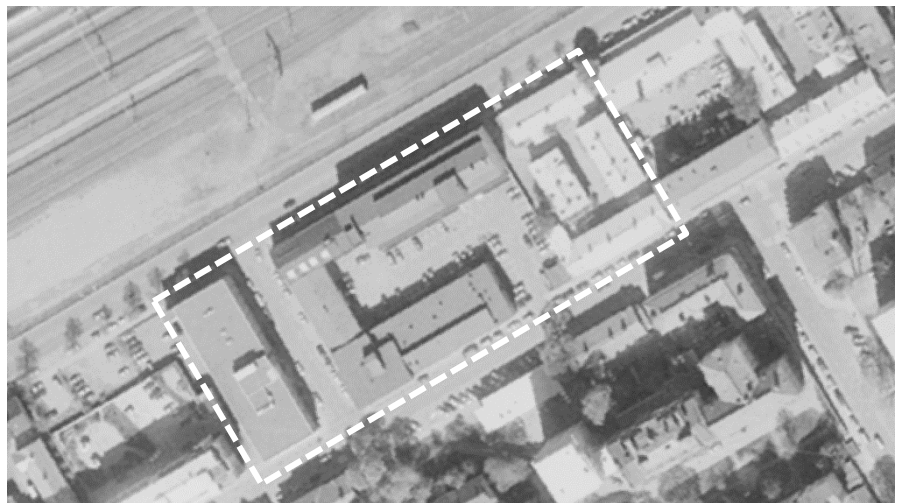

Kuva 25

1981 peruskarttaote (selvitysalue rajattu sinisellä). Ajurinkatu 2:n tontilla näkyvät vielä vanhat Pharmakonin kiinteistöt. Valion ja Riennon tontit ovat nyky muodossaan. (Kuvälähde: Maanmittauslaitoksen Vanhat kartat - verkkopalvelu.)

Kuva 26 Ilmakuva vuodelta 1996. Pharmakonin kiinteistöt on purettu ja tilalla on uudisrakennus. Valion tontilta on purettu pitkä varastorakennus, vanha meijeri ja puurakennukset, ja tilalle on rakennettu uudisrakennuksia. Työväen Asunto Oy Riennon tontti on ennallaan. (Kuvälähde: Maanmittauslaitos.)

Kuva 27 Vuoden 1998 maastokartta. (Kuvälähde: Maanmittauslaitoksen Vanhat kartat -verkkopalvelu.)

Kuva 28 Ilmakuva vuodelta 2020. Ratapihankadulta Työväen Asunto Oy Riennon viereiseltä tontilta on purettu yksi rakennus. (Kuvälähde: Maanmittauslaitos.)

3.6 Kohteiden suunnittelijat

Anton Salviander

Anton Salviander syntyi Kemiössä 1873, ja kuoli Turussa 1939. Hän valmistui rakennusmestariksi Turun teollisuuskoulusta vuonna 1896. Hän työskenteli valmistuttuaan aluksi Hangossa, ja vuonna 1897 hän aloitti Turun kaupunginarkkitehdin, Arthur Kajanuksen toimistossa. Vuodesta 1904 alkaen, Kajanuksen kuoltua, Salviander jatkoi uraansa yksityisenä rakennussuunnittelijana ja urakoitsijana, sekä osallistui aktiivisesti yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen muun muassa toimimalla sekä Turun kaupunginvaltuustossa että kirkkovaltuustossa.²⁴

Salviander tunnetaan erityisesti jugend-tyylisen rakentamisen pioneerinä Turussa. Salvianderin suunnittelema rakennuksia on säilynyt paitsi Läntisellä Pitkädulla, myös Port Arthurin kaupunginosassa, jonne hän suunnitteli kaikkiaan 18 puutaloa. Sairashuoneenkatu 1:ssä sijaitsee Salvianderin varhainen, vuonna 1899 valmistunut jugendtyylinen puutalo. Itäisessä Turun osissa on sijainnut lukuisia Salvianderin kaksikerroksisia jugendtalaja, joista suurin osa on kuitenkin purettu. Jäljellä jääneitä rakennuksia

²⁴ fi.wikipedia.org/wiki/Anton_Salviander. Ks. myös Lahtinen, Rauno & Laaksonen, Hannu: *Kävety jugendtalojen Turussa*. Turku: Turkuseura – Åbosamfundet, 2006.

ovat Sirkkalankatu 18:ssa sijaitseva puutalo (1902), Sirkkalankatu 9:ssä sijaitseva kivi-puutalo (1911) ja Uudenmaankatu 15:ssa sijaitseva kivirakennus (1908), joka on ainoa jäljellä oleva Salvianderin suunnittelema kivirakennus, ja sen vuoksi erityisen arvokas.²⁵

August Helenius

August Heleniuksen tyyliä kuvaillaan ”rönsyileväksi uusrenessanssiksi”. Hän on suunnitellut pitsihuvi-loita sekä Raumalle nykyisin Tarvonsaaren kouluna tunnetun rakennuksen²⁶, sekä evankelis-luterilaisen herätysliikkeen rukoushuoneen ulkovuorauksen²⁷. Helenius on suunnitellut myös muun muassa nykyisen merimuseo Marelan uusrenessanssivuorauksen vuonna 1891²⁸.

Maunu Siitonen

Turun Valion piirustuksia ovat signeeranneet Valion rakennusosaston arkkitehdit Paavo Saari ja Maunu Siitonen. Paavo Saaresta ei löytynyt tarkempaa henkilötietoa. Maunu Siitonen syntyi Helsingissä 1911 ja kuoli vuonna 1986. Hän valmistui arkkitehdiksi Suomen teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1936, ja teki opintomatkoja myös ulkomaille. Arkkitehdin uransa Siitonen aloitti Kulutusosuuskuntien Keskusliiton rakennusosastolla, ja vuonna 1937 hänet nimitettiin Keskusosuusliike Valion rakennusosaston osastonhoitajaksi. Sodan jälkeen Siitonen jatkoi työtään Valiolla vuoteen 1950 saakka, jolloin hän perusti oman yrityksen, Arkkitehtitoimisto Maunu Siitonen. Siitonen suunnitteli paitsi rakennuksia myös sankarihautoja, rakennuskaavoja ja sisustuksia. Hän osallistui asiantuntijana seurakuntien rakennustoimikuntien työhön, ja opetti rakennusoppia Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosastolla. Valiolla toimiessaan Siitonen on suunnitellut muun muassa vuonna 1940 valmistuneen juustovarastorakennuksen Helsinkiin Lönnrotinkadulle. Meijereitä hän on suunnitellut Valiolla työskentelyn jälkeenkin, muun muassa Varkauden seudun osuusmeijerin vuonna 1963.

Arkkitehtitoimisto Lukander & Vahtera

Martti Olli Vahtera oli Turussa ja Naantalissa vaikuttanut arkkitehti. Hän syntyi Uudessakaupungissa vuonna 1926, ja kuoli Turussa 2014. Vahtera valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1953, ja suoritti Master of Science -tutkinnon Yhdysvalloissa M.I.T:ssä Cambridgessa vuonna 1955. Vahtera työskenteli arkkitehti Pekka Pitkäsen kanssa perustamassaan arkkitehtitoimistossa vuodesta 1954 alkaen. Vuodesta 1966 lähtien hän työskenteli Reino Lukanderin kanssa Arkkitehtitoimisto Lukander & Vahteran palveluksessa.

Reino Lukander syntyi Salossa 1930 ja kuoli Turussa vuonna 2000 (Turku). Lukander valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1960, jonka jälkeen hän pääsi töihin arkkitehtitoimisto Olli Vahtera Ky:n palvelukseen. 1965 hänestä tuli Arkkitehtitoimisto Lukander & Vahteran osakas. Lukander on suunnitellut huomattavan määrän rakennuksia, joihin kuuluu kirkollisia rakennuksia, oppilaitoksia ja muita koulurakennuksia sekä rivi- ja kerrostaloalueita.

Arkkitehtitoimisto Lukander & Vahteran nimi on vaihtunut moneen otteeseen, mutta toimisto on suunnitellut Turkuun erityisesti lähiörakennuksia, kuten Hepokullan, Härkämäen ja Vienolan lähiöt sekä Jyrkälän asuinkorttelit. Turun seudulla on myös lukuisia yksittäisiä toimiston suunnitteleamia rakennuksia.²⁹

²⁵ fi.wikipedia.org/wiki/Anton_Salviander. Ks. myös Lahtinen, Rauno & Laaksonen, Hannu: *Kävely jugendtalojen Turussa*. Turku: Turkuseura – Åbosamfundet, 2006.

²⁶ Satakunnan museon inventointiraportti 2013: ”vuonna 1900 valmistunut myöhäistä uusrenessanssia edustava hirsirunkoinen ja vinkkelin mallinen alkuperäinen koulurakennus, joka on säilynyt tyyllisesti hyvin”.

²⁷ Is24.fi/raumalainen/merkkihenkilot-rauman-vanhalla-hautausmaalla-kuulonsa-menettanyt-urkuri-suunnitteli-raumalle-posellin-ja-kodisjoelle-kirkon

²⁸ trogen.galleria.fi/blog/21/vanhan-rauman-taloja/

²⁹ https://fi.wikipedia.org/wiki/Olli_Vahtera

4 Alueen ominaispiirteet

Selvityksen kohteena olevan alue ympäristöineen on rakennettu ruutukaavan mukaisesti katujen suuntaisesti siten, että piha-alueet jäävät suojaan pääjulkisivujen taakse. Korttelit ovat usein muodoltaan umpikortteleita, jolloin sisäpihalle kuljetaan porttikongista tai portista. Eri aikakausien rakennukset ovat kiinni toisissaan, mutta ympäristössä on myös yksittäisiä pistetaloja.

Inventointialueen rakennuskanta käsittää useita ajallisia kerrostumia. Vanhimmat rakennukset Läntisellä Pitkädellä edustavat 1800–1900-lukujen vaihteen kertaus- ja nikkarityylejä yhdistelevää puuta-loarkkitehtuuria ja aikakaudelle tyypillistä hirsirakentamista. Lisäksi alueella on edustettuna 1930-, 1940-, 1950- ja 1980-lukujen rakennuskantaa, ja kaikissa näissä näkyy myöhemmin tehtyjä muutostöimenpiteitä.

Inventointialueen maisemat ovat katsontapaikasta riippuen joko pitkiä ja tasaisia katunäkymiä, Läntisellä Pitkädellä rakennusten reunustamaa, Ratapihankadulla puolestaan maiseman muodostaa vilkkaasti liikennöity tie ja sen toisella puolella hiljalleen uudisrakennuksin täydentyvä rautatieympäristö. Läntiseltä Pitkädeltä etelän suuntaan kohoaa Puolalanmäki vanhoine, jyrkevine kivitaloineen ja suurine puineen.

Kuva 29

Katunäkymä Läntiseltä Pitkädeltä kohti koillista. Vasemmassa reunassa Ajurinkatu 2:ssa sijaitseva kiinteistö.

Kuva 30

Läntinen Pitkätie. Eri aikakausien rakennuskantaa. Vasemmalla vanha Valion kiinteistö ja etualalla työväen asuntoja. Kuvan suunta kaakosta luoteeseen.

Kuva 31 Näkymä Ratapihankadulta Valion meijerirakennuksen edustalta kohti länttä ja Logomon siltaa.

Kuva 32 Näkymä Valiocenterin sisäpihalta etelään kohti Puolalanmäkeä.

Kuva 33 Näkymä ratapihalta kohti Työvään Asunto Oy Rientoa. Vasemmalla viereisen tontin uusi kerrosalue ja oikealla Valion entinen meijerirakennus. Taustalla kohoavat Puolalanmäen asuinkerrostalot.

Kuva 34
Näkymä Puolalanmäen RKY-
alueelta kohti Ajurinkatua.

Kuva 35
Näkymä Puolalanmäelle nou-
sevilta portailta kohti Ajurinka-
tua ja Valiocenteriä.

5 Arvot ja luokitusperusteet

5.1 Arvojen määrittely

Kohteiden arvoja ja ominaispiirteitä on tässä työssä tarkasteltu kolmen määrittelyperusteen kautta: kohteilla voi olla a) arkkitehtonisia/rakennusteknisiä, b) historiallisia ja/tai c) maisemallisia arvoja. Lisäksi on tarkasteltu rakennusten ja ympäristöjen säilyneisyyttä suhteessa alkuperäisiin ominaispiirteisiin tai johonkin merkittävään ja tunnistettavaan kohteen historiaan liittyvään vaiheeseen.

Alla on esitetty arvojen määrittelyjen perusteluina toimineet näkökohdat, sekä niiden pohjalta esitetty arvoluokitus, jota seuraavilla kohdekorteilla on käytetty. Lähtökohtaisesti kaikki ennen toista maailmansotaa rakennetut rakennukset ovat jo ikänsä puolesta arvokkaita vanhan rakennuskannan harvinaisuuden takia (alle 15 % Suomen koko rakennuskannasta).

5.1.1 Arkkitehtoniset ja rakennustekniset arvot

- *arkkitehtuuri*

Rakennus tai alue edustaa tyylipuhtaasti jonkin ajan tai tietyn tunnetun arkkitehdin rakentamisen tyyliä tai tekemisen tapaa esteettisesti ja/tai toiminnallisesti.

- *rakennustekniikka*

Rakennus tai alue edustaa joko tyypillisesti tai vaihtoehtoisesti täysin poikkeuksellisesti jonkin rakennusteknisen innovaation tai teknologian kehitystä.

5.1.2 Historialliset arvot

- *asutushistoria*

Alue tai rakennus edustaa jonkin ajan tyypillistä asuinrakentamista.

- *teollisuuden, kaupankäynnin, ja liikenteen historia*

Alue tai rakennus edustaa jonkin ajan merkittävää teollisuus- tai liiketoimintaa, tai liikennöinnin muotoja.

- *sivistyshistoria*

Rakennus edustaa alueen koulutuksen tai muunlaisen sivistyksen levittämisen historiaa.

- *aatehistoria*

Rakennus tai alue edustaa alueella poliittista kehitysvaihetta.

- *henkilöhistoria*

Rakennus on toiminut alueella merkittävänä pidettävän historiallisen henkilön kotina tai työpaikana.

- *sosiaalishistoria*

Alue edustaa jonkin tietyn aikakauden sosiaalisen luokan arkielämän muodostumista kokonaisuutena (esim. pihapiirit kokonaisuuksina sisältäen rakennukset, kasvillisuuden ja yhteydet ympäristöön).

- *kulttuurihistoria*

Yleistermi kaikelle sille historialle, jossa ihmisen toiminta on merkittävää ja näkyvää; alueella tai rakennuksessa näkyvät useammat edellä mainitut historian piirteet tai muu merkittävä ihmisen ja yhteiskunnan toiminnan ominaispiirre.

- *geologinen historia*

Alueella on havaittavissa jääkauden yms. luonnon muutosten historia.

5.1.3 Maisemalliset arvot

- Rakennus on tärkeä osa maisemallista kokonaisuutta tai muodostaa tärkeän kohteen osana maisemaa kauempaa katsottuna.

5.2 Säilyneisyys

Kohteita on lisäksi arvioitu säilyneisyyden pohjalta seuraavilla tavoilla:

- *Hyvin säilynyt kohde*

Alue tai rakennus on säilynyt alkuperäisenä, tai muutokset ovat niin pieniä, että alkuperäinen ilme säilyy.

- *Kohtalaisen hyvin säilynyt kohde*

Alueella tai rakennuksessa on voitu tehdä kohtalaisen paljon muutoksia, mutta pääpiirteissään sen hahmo on säilynyt ennallaan ja se on kokonaisuutena tunnistettavissa aikakautensa edustajaksi.

- *Merkittävästi muutettu kohde*

Rakennuksen ulkoiseen hahmoon tai alueen rakenteeseen on tehty merkittäviä muutoksia. Alkuperäisiä tai alkuperäisen kaltaisena kunnostettuja rakennuksen tai alueen osia on kuitenkin mahdollista edelleen tunnistaa. (Merkittävästi muutettuja alueita ei ole otettu tässä työssä inventoitavien kohteiden joukkoon.)

- *Täysin muutettu kohde*

Alkuperäistä rakennusta ei ole enää mahdollista tunnistaa ulkoapäin.

5.3 Arvoluokitus

Kohteet voidaan jakaa arvoluokkiin sen mukaan, miten paljon ja millaisia arvoja niillä on, miten hyvin ne edustavat ja ilmentävät mainittuja arvoja, miten hyvin arvokkaat ominaispiirteet ovat säilyneet ja miten ainutlaatuisia tai tyypillisiä ne ovat.

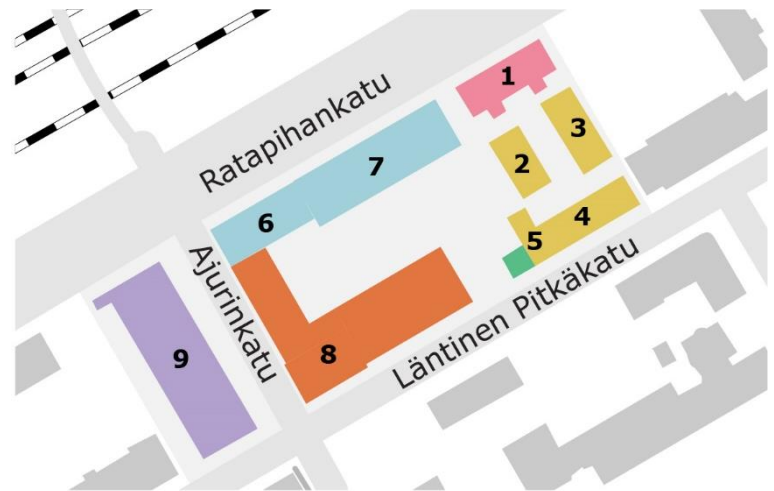
Arvoluokkajako on seuraava:

- I** erityisen hyvin jotakin arvoa edustavat, ainutlaatuiset tai harvinaiset kohteet, joiden säilyneisyys on hyvä
- II** jotakin tai joitakin arvoja omaavat kohteet, joiden säilyneisyys on hyvä tai kohtalainen
- III** arvoperusteiltaan edellisiä vähempimerkityksiset ja/tai säilyneisyydeltään heikentyneet (merkittävästi muutetut) kohteet
- kohteet, joilla ei ole erityisiä arvoja tai joiden arvot on peruuttamattomasti menetetty

Rakennuskohtaiseen inventointiin kirjataan lisäksi lyhentein kohteen nykyinen tai yhteistyössä viranomaisten kanssa arvioitu merkittävyyssuokitus seuraavasti:

- V** valtakunnallisesti merkittäväksi luokiteltu kohde
- M** maakunnallisesti merkittäväksi luokiteltu kohde
- P** paikallisesti merkittäväksi luokiteltu kohde
- L** rakennussuojelulailla suojeltu kohde
- ei luokitusta
- +** tässä inventoinnissa vähintään paikallisesti merkittäväksi todettu kohde, jonka maakunnallista tai valtakunnallista merkittävyyttä ei ole vielä viranomaisten taholla todettu tai vahvistettu.

6 Rakennuskohtainen inventointi

Kuva 36 Inventoitavien rakennusten kohdenumerot ja rakentamisaikajaksot kartta-kaaviossa. Rakennukset 1–5: Työväen Asunto Oy Riento. Rakennukset 6–8: Valio-center, Valion entiset kiinteistöt. Rakennus 9: Toimistorakennus. Kohteiden rakennusaikajaksot on osoitettu kaaviossa värikoodein.

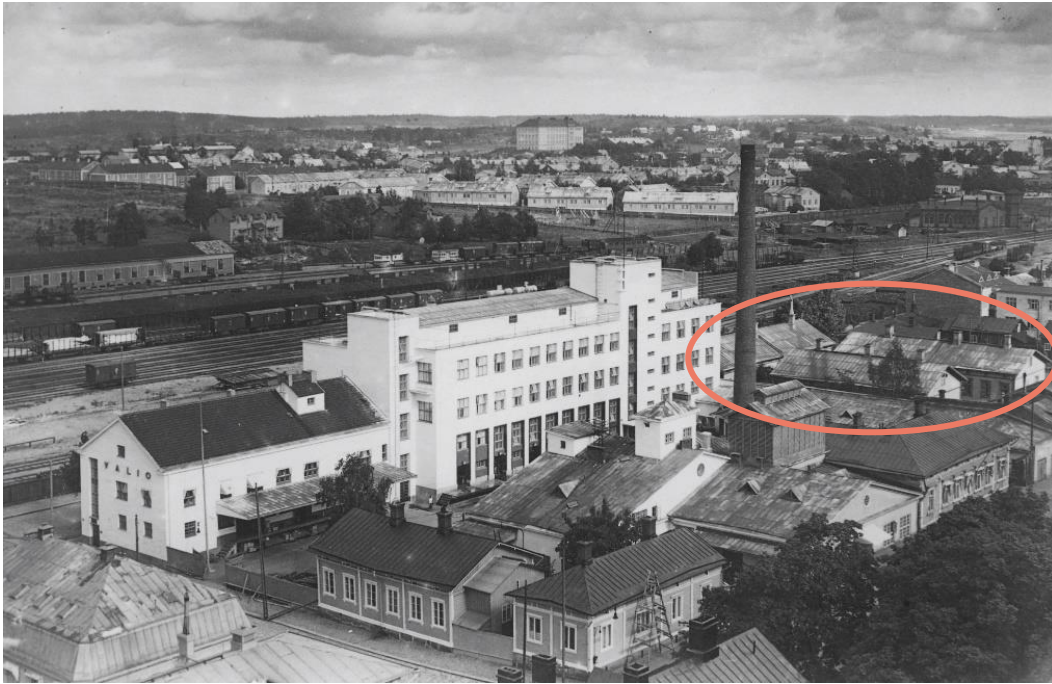
1880–1889	1930–1939	1950–1959
1900–1909	1940–1949	1980–1989

6.1 Työväen Asunto Oy Riento

Turun museokeskuksen inventointiraportista:

Työväen Asunto Oy Rientoon kuuluu neljä hirsirunkoista usean perheen asuintaloa sekä tiilirunkoinen entinen leivintuparakennus. Ratapihankadun puoleinen asuintalo on rakennettu 1887 merikapteeni G. W. Grönroosille rakennusmestari August Heleniuksen piirustusten mukaan. Läntisen Pitkätien varrella sijaitsevat asuintalo ja nk. leivintupa sekä kaksi pihalla olevaa asuintaloa on pystytetty 1900–01 Työväenasunto-osakeyhtiö Riennolle. Niiden suunnittelija on rakennusmestari Anton Salviander.

Kaikki rakennukset ovat käyneet läpi monenlaisia muutos- ja korjaustoimenpiteitä, joita käydään tarkemmin läpi kohdekorteilla. Muutostöitä on tehty etenkin sisätiloihin rakentamalla kellari- ja ullakkotiloja asuinkäyttöön, jolloin on lisätty myös kattoikkunoita. Myös saunatiloja on rakennettu. Tontin itäpuolella oleva aita on uusittu vuonna 2007, ja kaikkien rakennusten julkisivut on kunnostettu vuonna 2020.

Kuva 37 Oikeassa reunassa ympäröitynä näkyvät Työväen Asunto Oy Rienen rakennukset. Kuva on vuodelta 1938. (Kuva: Yrjö Paldan / Valion kuva-arkisto.)

Kuva 38 Pihapiiriä vuonna 2021. Viereiselle tontille on noussut asuinkerrostalo. Kuvassa vasemmalla merikapteeni Grönroosin talo vuodelta 1887.

6.1.1 Rakennus 1, ”Merikapteeni Grönroosin talo”

Perustiedot

Kohteen nimi:	Työväen Asunto Oy Riento
Alkup. käyttötarkoitus:	Asuinrakennus
Käyttötarkoitus:	Asuinrakennus
Sijainti:	Ratapihankatu 20
Kiinteistötunnus:	853-6-19-5
Ajoitus:	1887
Suunnittelija:	August Helenius

Ulkohahmon ja julkisivujen kuvaus

Suurille luonnonkiviharkkoille perustettu hirsirakennus on vuorattu keltaiseksi maalatulla, vaihtelevan suuntaisella ponttilaudoituksella. Koristedetaljit sekä listat ja ikkunoiden vuorilaudat, samoin ikkunanpuitteet on maalattu valkoiseksi. Pitkänmallinen rakennus on muodoltaan symmetrinen: rakennuksen molemmat päädyt on korotettu, ja niissä on nikkarityylisiä koristedetaljeja. Myös ikkunoiden vuorilau-doissa on runsaasti kaiverrettuja koristedetaljeja. Vesikatto on monimuotoinen.

Ikkunat ovat 1800-luvulle tyypilliset, T-karmilliset ikkunat, joiden ylä- ja alaosa on jaettu kahteen ruu-tuun. Kuistien ikkunat ovat vinoruutuiset kitti-ikkunat, jotka vaikuttavat alkuperäisiltä.

Rakennus on silmämääräisesti arvioiden ryhdikäs ja hyväkuntoinen. Ulkovuorissa, ovissa, ikkunoissa tai tippalistoissa ei näy vaurioita, ja perustukset eivät ole painuneet tai liikkuneet. Myös vesikattorakenteet sadevesijärjestelmineen vaikuttavat olevan hyvässä kunnossa.

Rakennuksen kokonaispinta-ala on 1004 m², josta kellarin osuus 320 m² ja ullakon 320 m².³⁰

Historia

Ratapihankadun puoleinen asuintalo on rakennettu 1887 merikapteeni G. W. Grönroosille rakennusmestari August Heleniuksen piirustusten mukaan.³¹

*Vuonna 1872 pihan talousrakennuksia oli tarkoitus uudistaa omistajan, aliupseeri Hendrich Peron teettämin suunnitelmin. Hanke jäi ilmeisesti toteuttamatta, sillä jo vuonna 1877 oli käsittelyssä uudet piirustukset, joiden mukaisesti mm. vanhaan asuintaloon lisättiin pihanpuolelle vinkkeli ja tontin Ratapihankadun puoleiselle osalle rakennettiin kaksi uutta asuintaloa, joista toinen sijoitettiin kadun varteen. Uudistukset teetätti puuseppämestari S. E. Andersson. Anderssoninkin uudisrakennushankkeet jäivät ilmeisesti piirustusasteelle ja Ratapihankadun vastainen hirsirunkoinen asuintalo toteutettiin merikapteeni G. W. Grönroosin toimeksiannosta ja piirustaja Aug. Heleniuksen suunnittelemana. Uudisrakennus käsitti neljä asuinhuoneistoa, joista päätyasunnoissa oli kaksi huonetta, alkovi ja keittiö ja keskimmaisissa huone ja keittiö. Kullakin asunnolla oli omat sisäänkäynnit, jota varten pihasivulle tehtiin kaksi kuistia.*³²

1980–2000-luvuilla asuntoja on laajennettu sekä kellariin että ullakolle, mikä käy ilmi rakennuslupapiirustuksista. Ikkunat on myös vaihdettu uusiin, ja kattoikkunoita on lisätty. Saumapeltikatto on uusittu hiljattain, ja piiput on pellitetty. Lautarakenteisia kuisteja lienee kunnostettu ja suoristettu, sillä niihin näyttää valetun betonipohjat. Rakennuksen väritys on vanhoista mustavalkokuvista päätellen ollut tummempi. Nyt valkoisiksi maalatut vuorilaudat ja muut koristeistoitukset ja detaljit ovat olleet seinäpintoja tummemmat.

Ominaispiirteet

Jykevän luonnonkivijalan päällä lepäävä rakennus edustaa kertaus- ja nikkarityyliä. Seinäpinnat on vuorattu ponttilaudoin kahteen eri suuntaan, mikä lisää julkisivujen koristeellisuutta. Ikkunoiden muotoon veistetyt vuorilaudat on koristeltu kaiverretuin ja puisin kohokuviain. Rakennuksen nykyinen väritys poikkeaa alkuperäisestä, uusrenessanssiajan tummemmista (ruskeista) värisävyistä.

Kaava- ja suojelutilanne

Nykyisessä asemakaavassa ei rakennuksella ole suojelumerkintää.

Nykyinen voimassa oleva asemakaava on vahvistettu 3.7.1897. Käyttötarkoitus on siinä määritelty vuoden 1964 rakennusjärjestyksen 53 §:n mukaan rakennettavaksi tontiksi. (Tilanne 2004/2005)

Aikaisemmat arvioinnit

Turun museokeskuksen inventointiraportissa vuonna 2018³³ on viiden rakennuksen kokonaisuus, johon myös Merikapteeni Grönroosin talo kuuluu, arvioitu *rakennushistoriallisesti ja ympäristöllisesti arvokkaaksi*. Arvoluokitus oli tuolloin *paikallisesti arvokas*.

³⁰ Muutospäivitys vuodelta 2015.

³¹ Turun museokeskuksen rakennusinventointi, Kurri

³² Turun museokeskuksen rakennusinventointi, Kurri

³³ Alkuperäinen inventointi Kaarin Lehtonen 2.6.1982.

Arvoluokitus (I, II, III, - / V, M, P, L)

I / +

Huom! Tässä esitetty arvoluokka on kohteen inventoijan alustava esitys arvoluokaksi, ei viranomaisten yhteisesti vahvistama luokitus.

Arvot

Arkkitehtuuri ja rakennustekniikka: Merkittävää rakennushistoriallista arvoa (säilyneisyys, edustavuus, harvinaisuus, 1800-luvun hirsirakentaminen).

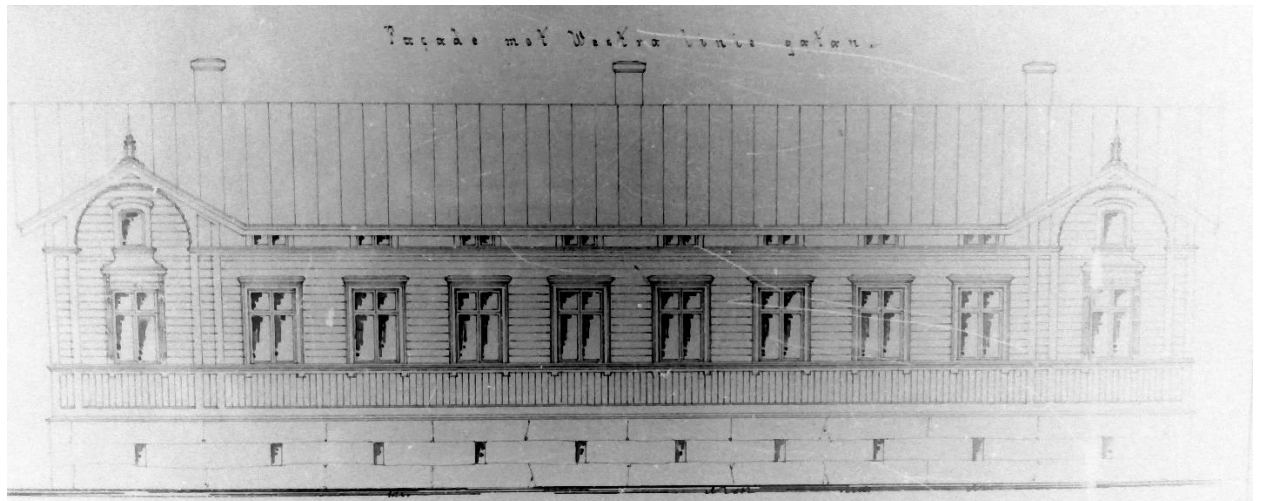
Historia: Huomattavaa asutushistoriallista ja sosiaalishistoriallista arvoa (työväen asuminen, ketjutilat ja niiden muodostama yhtenäinen pihapiiri radan varressa).

Maisema: Merkittävää maisemallista arvoa (Ratapihankadun ja Lätisen Pitkätien katunäkymät sekä maisema Puolalanmäen suunnasta)

Säilyneisyys: Hyvin säilynyt kohde, joka on tunnistettavissa oman aikakautensa edustajaksi. Säilyneisyydellä on erityisen suuri painoarvo alueella, jolla merkittävä osa ennen toista maailmansotaa rakennetusta rakennuskannasta on tuhoutunut Turun pommitusten myötä talvisodassa 1939–1940.

Edellä mainittujen lisäksi rakennus luokitellaan arvokkaaksi harvinaisen korkean ikänsä vuoksi.

Valokuvia ja piirustuksia

Kuva 39 Rakennus 1. Julkisivupiirustus vuodelta 1887. Rakennus on säilyttänyt alkuperäiset ominaispiirteensä. Muokattu mikrofilmikuva. (Kuvälähde: Turun Kaupunginarkisto.)

Kuva 40 Ratapihankatu 20, 1956. (Kuva: M. Sjöblom / Turun museokeskus.)

Kuva 41 Rakennus Ratapihankadun toiselta puolelta kuvattuna. Ulkoasu detaljeineen on säilynyt miltei ennallaan alkuperäiseen nähden.

Kuva 42 Rakennus kuvattuna Ratapihankadulta, luoteen suunnasta. Päädyssä on pieni lautarakenteinen roskakatos tai varasto.

Kuva 43 Rakennus sisäpihan puolelta.

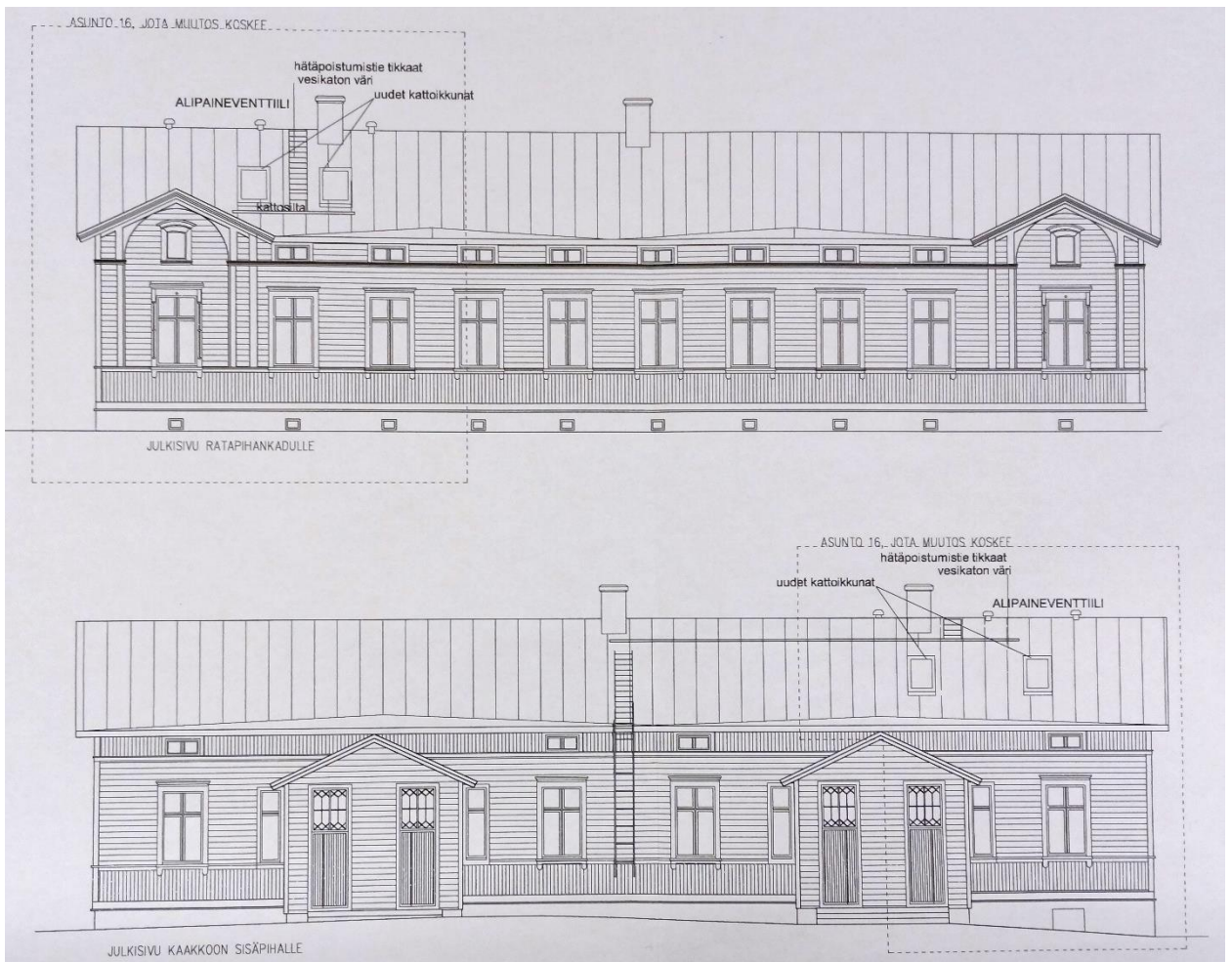
Kuva 44 Sisäpihan puolta.

Kuva 45 Puusepäntaidot näkyvät rakennuksen koristedetaljeissa, joita on etenkin Ratapihankadun puoleisella julkisivulla. Sisäpihan puoli on vaatimattomammin koristeltu.

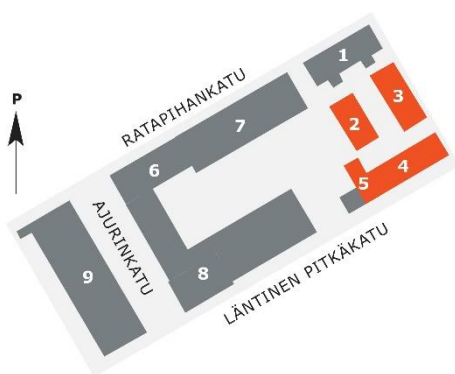

Kuva 46 (vasemmalla) Kuistien ikkunat vaikuttavat alkuperäisiltä, mutta ovet ovat 1950-luvun tyyliset sormipaneliovet.

Kuva 47 Julkisivumuutos vuodelta 2015. (Kuvälähde: Turun Rakennusvalvonnan arkisto.)

6.1.2 Rakennukset 2–5, Läntinen Pitkäkatu 19

Perustiedot

Kohteen nimi:	Työväen Asunto Oy Riento
Alkup. käyttötarkoitus:	Asuinrakennus
Nyk.käyttötarkoitus:	Asuinrakennus
Sijainti:	Turku, Keskusta (VI) Läntinen Pitkäkatu 19, Ratapihankatu 20
Kiinteistötunnus:	853-6-19-5
Omistaja:	Työväen Asunto Oy Riento
Ajoitus:	1900–01
Suunnittelija:	Anton Salviander (rakennusmestari)

Ulkohahmon ja julkisivujen kuvaus

Hirsirunkoiset ketjotalot on vuorattu vaihtelevin vaaka- ja pystyaukkoituksin. Tiilirakenteinen, entinen leivintuparakennus (rakennus 5) on rapattu ja maalattu. Rakennukset ovat sävyltään vaalean keltaisia, mutta detaljilaukoitukset ovat valkoiset ja ovet punaiset. Kussakin rakennuksessa on yksi varsinainen asuinkerros. Sisäänkäynnit sekä asuntoihin että kellaritiloihin ovat sisäpihan puolella. Sisäänkäyntien yllä on pienet, kaarevat ja koristeelliset metallikatokset. Vesikatot ovat muodoltaan harjamallisia, mutta rakennuksessa 4 on kadun puolen julkisivuissa korotetut päätykolmiot. Rakennuksessa 5 on pulpettikatto. Katemateriaali on maalaamaton saumapelti. Rakennukset muodostavat suojaisen sisäpiha-alueen, jolle asukkaat ovat laittaneet omia istutuksia sekä pieniä oleskelualueita.

Historia

Asutushistoriaa Kaarin Kuririn kohderaportista (Turun museokeskus 2018):

Ensimmäisen suunnitelman vuoden 1828 asemakaavan mukaisen VI kaupunginosan 19. korttelin tontin 5 rakentamiseksi teetätti ajuri Simon Förman. E. J. Wennerqvistin vuonna 1830 laatima piirustus käsitti tontin Läntisen Pitkädun varteen sijoitettavan yksikerroksisen, kaksi asuntoa ($2h + k$) käsittävän hirsirakennuksen ja poikittain pihasivulle sijoitetun talousrakennuksen, jossa oli leivintupa, vaja, käymälä ja talli. Vuonna 1846 laadittujen piirustusten mukaan tontin Läntisen Pitkädun puoleiselle sivulle lisättiin toinen, keskeissalipohjakaavaan perustuva asuintalo ja talousrakennusta jatkettiin. Tontin omisti tuolloin kauppalaivan kippari J. Sandström. Vuonna 1872 pihan talousrakennuksia oli tarkoitus uudistaa omistajan, aliupseeri Hendrich Peron teettämin suunnitelmin. Hanke jäi ilmeisesti toteuttamatta, sillä jo vuonna 1877 oli käsittelyssä uudet piirustukset, joiden mukaisesti mm. vanhaan asuintaloon lisättiin pihanpuolelle vinkkeli ja tontin Ratapihankadun puoleiselle osalle rakennettiin kaksi uutta asuintaloa, joista toinen sijoitettiin kadun varteen. Uudistukset teetätti puuseppämestari S. E. Andersson. Anderssoninkin uudisrakennushankkeet jäivät ilmeisesti piirustusasteelle ja Ratapihankadun vastainen hirsirunkoinen asuintalo toteutettiin merikapteeni G. W. Grönroosin toimeksiannosta ja piirustaja Aug. Heleniuksen suunnittelemana. (...) Tontin vanhimmat rakennukset purettiin siinä vaiheessa, kun Rakennus Osakeyhtiö yhtiö "Riennon" taloja alettiin rakentaa (1900).

Vanhoista valokuvista päätellen on Turun pommituksissa (1939–1940) tuhoutunut paljon lähialueen puurakennuksia esimerkiksi Humalistonkadulta, Läntinen Pitkäkatu 18:sta, Veturimiehenkadulta ja Brahenkadulta, mutta nämä ovat säilyneet vahingoitta.

Kuten rakennukseen 1, on myös muihin Työväen Asunto Riennon rakennuksiin tehty paljon uudistuksia aikojen saatossa. Läntisen Pitkädun puoleisessa rakennuksessa 4 on alun perin ollut vain yksi korotettu julkisivun suuntainen päätykolmio, mutta kuvista päätellen vuoden 1956 jälkeen toiseen päädyn on tehty samanlainen, jolloin julkisivusta on tullut symmetrinen. Suurimmat muutostyöt rakennuksissa ovat kuitenkin liittyneet asuintilojen järjestämiseen ja sisätilojen lisärakentamiseen. Rakennusten ulko-
vuorin väri on vaihtunut, ja ulko-ovet on vaihdettu ilmeisesti 1950-luvulla. Rakennuksiin on myös lisätty kattoikkunoita ullakoiden asuintiloiksi muuttamisen yhteydessä, esimerkiksi rakennukseen 3 lisättiin 2 kpl kattoikkunoita vuonna 2009.

Ominaispiirteet

Rakennukset edustavat 1800-luvun loppupuolen kertaustyyliä. Seinäpinnat on vuorattu ponttilaudoin kahteen eri suuntaan, mikä lisää julkisivujen koristeellisuutta. Ikkunoiden muotoon veistetyt vuorilaudat on koristeltu kaiverretuin ja puisin kohokuvioiden. Läntisen Pitkädun puoleisen rakennuksen (4) sekä tiilirakennuksen (5) julkisivut ovat runsaimmin koristeltu, ja niiden koristeaiheissa ja muotokielessä näkyy 1800-luvun lopun nikkarityyli ja lähestyvä kansallisromantiikan aika. Rakennusten nykyinen väri on poikkeaa alkuperäisistä, uusrenessanssiajan tummemmista värisävyistä.

Kaava- ja suojelutilanne

Nykyisessä asemakaavassa ei rakennuksella ole suojelumerkintää.

Nykyinen voimassa oleva asemakaava on vahvistettu 3.7.1897. Käyttötarkoitus on siinä määritelty vuoden 1964 rakennusjärjestyksen 53 §:n mukaan rakennettavaksi tontiksi. (Tilanne 2004/2005)

Aikaisemmat arvioinnit

Turun museokeskuksen inventointiraportissa vuonna 2018³⁴ on Työväen Asunto Oy Riennon rakennukset arvioitu seuraavasti:

Kulttuurihistorialliset arvot: Rakennushistoriallisesti arvokas, ympäristöllisesti arvokas

Arvoluokka: Paikallinen

Perustelut: Kolme A. Salvianderin Rakennus Osakeyhtiö "Riennolle" vuonna 1900 suunnittelemaa puista asuinrakennusta ja tiilinen talousrakennus sekä A. Heleniuksen piirustusten mukaan merikapteeni Grönroosille 1887 rakennettu puinen asuintalo. (Turun museokeskus 2018)

Arvoluokitus (I, II, III, - / V, M, P, L)

I / +

Huom! Tässä esitetty arvoluokka on kohteen inventoijan alustava esitys arvoluokaksi, ei viranomaisten yhteisesti vahvistama luokitus.

Arvot

Arkkitehtuuri ja rakennustekniikka: Merkittävää rakennushistoriallista arvoa (säilyneisyys, edustavuus, harvinaisuus, 1900-luvun alun hirsirakentaminen).

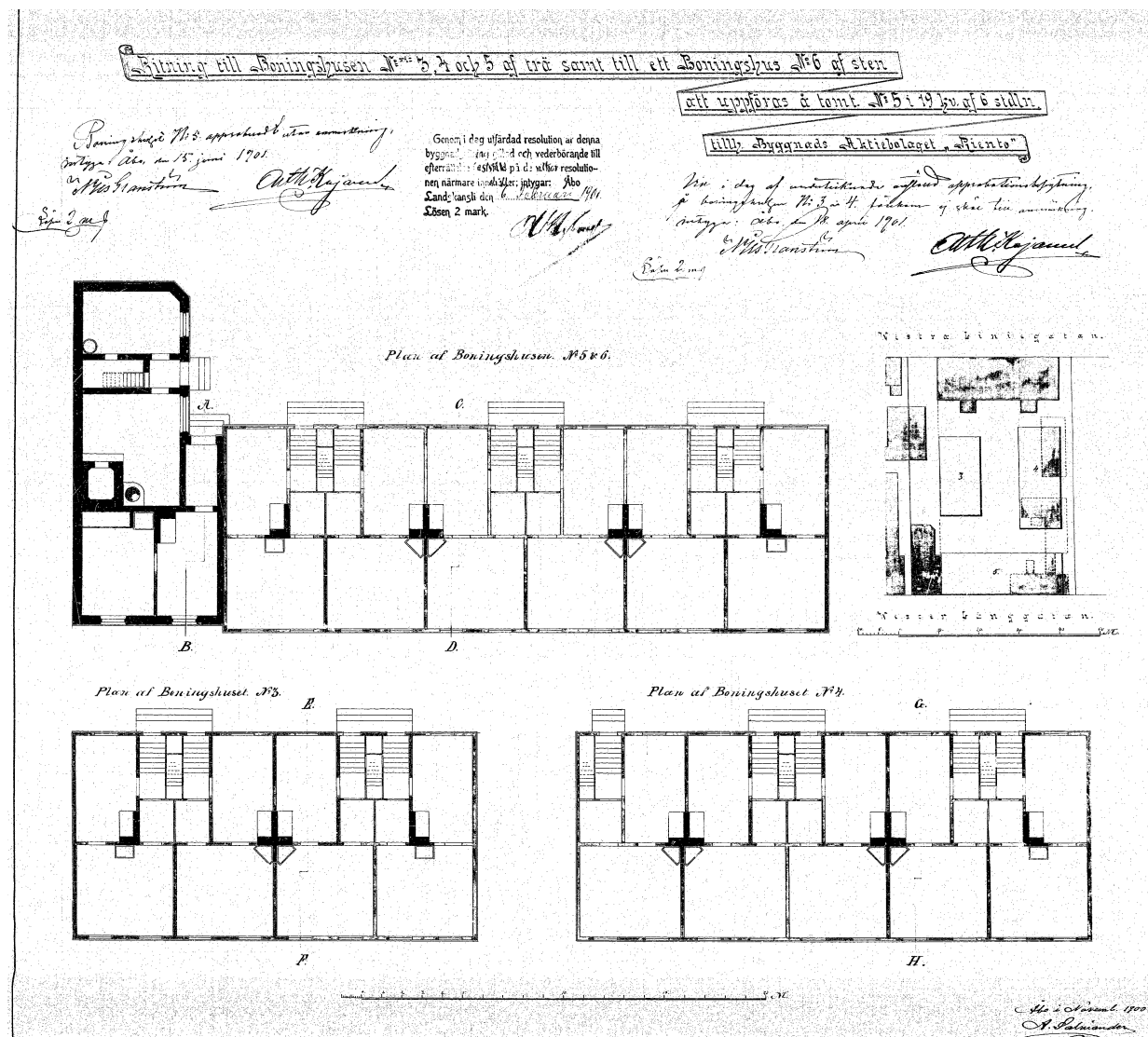
Historia: Huomattavaa asutushistoriallista ja sosiaalihistoriallista arvoa (työväen asuminen, ketjutilat ja niiden muodostama yhtenäinen pihapiiri radan varressa).

Maisema: Merkittävää maisemallista arvoa (Ratapihankadun ja Läntisen Pitkätien katunäkymät sekä maisema Puolalanmäen suunnasta)

Säilyneisyys: Hyvin säilynyt kohde, joka on tunnistettavissa oman aikakautensa edustajaksi. Säilyneisyydellä on erityisen suuri painoarvo alueella, jolla merkittävä osa ennen toista maailmansotaa rakennetusta rakennuskannasta on tuhoutunut Turun pommitusten myötä joulukuussa 1939.

Edellä mainittujen lisäksi rakennus luokitellaan arvokkaaksi harvinaisen korkean ikänsä vuoksi.

³⁴ Alkuperäinen inventointi Kaarin Lehtonen 2.6.1982.

Kuva 48 Asemapiirros sekä pohjapiirustukset Työväen Asunto Oy Riennon rakennuksista. Piirroksessa näkyy myös vanhojen rakennusten koot ja sijainnit. (Kuvälähde: Turun kaupunginarkisto.)

Kuva 49 (oikealla) Kuva rakennusten 1 ja 2 välistä kohti Valiocenteriä, meijerirakennuksen päätyä

Kuva 50 (alla) Rakennus 2 korttelin sisäpihalla. Kuvan suunta kohti Ratapihankatua.

Kuva 51

Sisäpihalla on tietävästi ollut kasvimaa sekä omenapuita³⁵. Kuva sisäpihalta, rakennusten 2 ja 3 välistä. Takana rakennus Läntisen Pitkädun puolella. Takana Puolalanmäen kerrostaloja.

Kuva 52

1990-luvulla on rakennuksiin tehty lisäeristyskiä ohessa listatuin rakentein. Asunnon D 18 muutospirustus vuodelta 1994. (Kuvälähde: Turun rakennusvalvonnan arkisto.)

RAKENTEET

VK/YP

- vanha vesikate
- tuuletusrako 50 mm
- tuulensuojalevy 12 mm
- vanhat kattotuolit + lisäkooraus, min.villa 250 mm
- harvalaudoitus 22x100 k/k 400
- höyrysulkumuovi 0,2 mm
- kipsilevy 13 mm

US

- vanha ulkovuorauslauta
- tuuletusrako 20 mm
- tuulensuojalevy 12 mm
- kooraus + min.villa 175 mm
- höyrysulkumuovi 0,2 mm
- kipsilevy 13 mm

OS B30/55dB

- 2 x kipsilevy, saumat limittäin
- runko 45x75 k/k 600, min.villa 75 mm
- ilmarako 20 mm
- runko 45x75 k/k 600, min.villa 75 mm
- bitumivuorauspaperi (lämpimälle puolelle)
- 2 x kipsilevy, saumat limittäin

VP

- pontattu lastulevy 22 mm/ lattialauta 28 mm
- kooraus +vanhat välipohjakannakkeet, min.villa 100 mm
- harvalaudoitus 22x100 k/k 400
- kipsilevy 13 mm

VP (sauna ja ph)

- pinnoite
- vesieriste
- vaneri 21 mm
- kooraus + vanhat kannakkeet, min.villa 200 mm
- harvalaudoitus 22x100 k/k 400
- kipsilevy 13 mm

³⁵ Suullinen tieto pitkäaikaiselta asukkaalta.

Kuva 53 Rakennus 3
ja taustalla rakennus 1.

Kuva 54 Rakennus 3,
1956. (Kuva: M. Sjöb-
lom / Turun museokes-
kus.)

Kuva 56 Läntinen Pitkäkatu 19 (rakennus 4) Kauppiaskadun puolelta, 1956. Kauppiaskadun pohjoispää on sittemmin suljettu, ainoastaan kapea kuja on jäänyt portin kohdalle. (Kuva: M. Sjöblom / Turun museokeskus.)

Kuva 57 Rakennus 4 Läntisen Pitkäkadun puolelta. Kauppiaskatu ulottui nykyisen rakennustyömaan paikkeille.

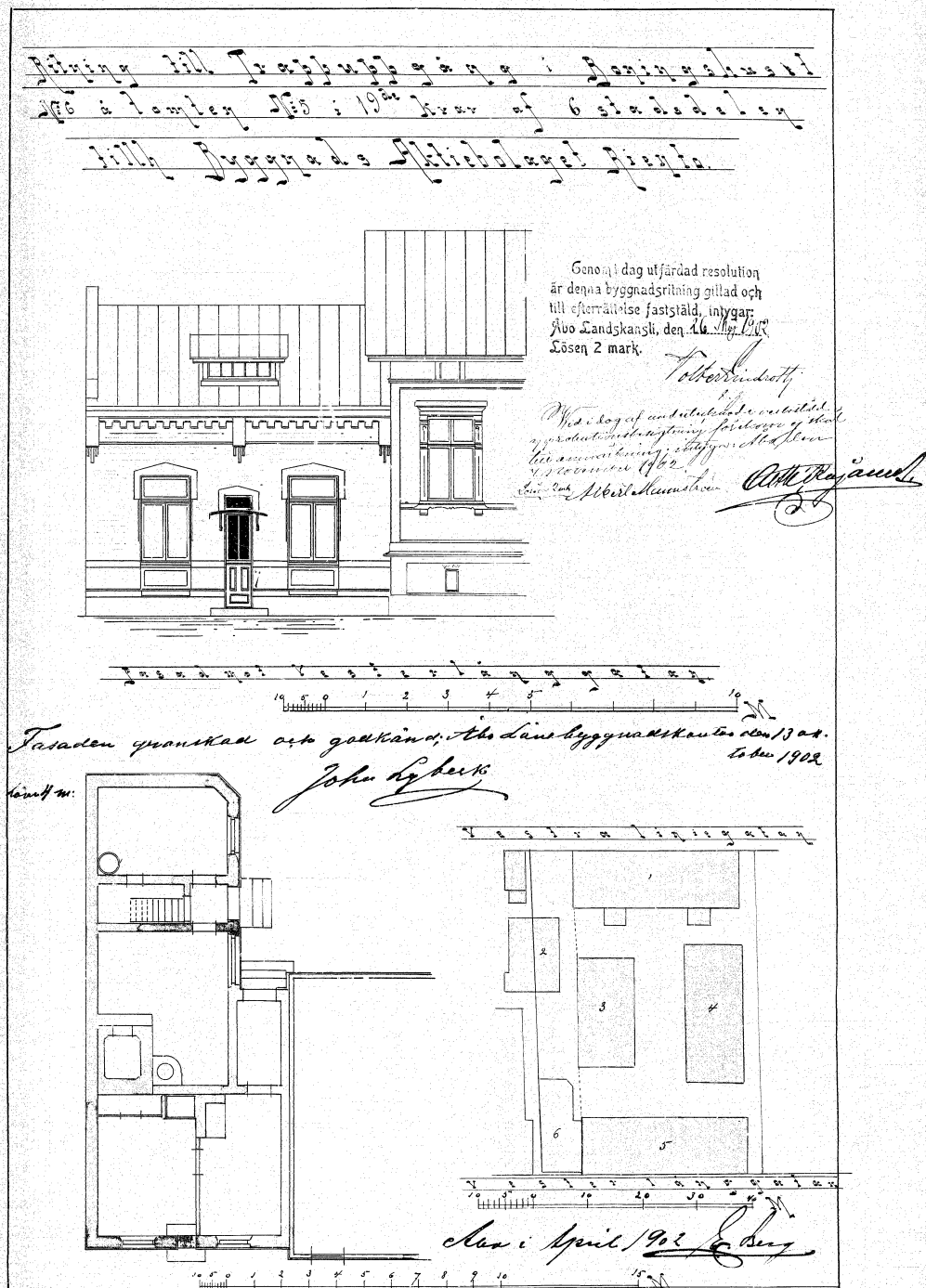
Kuva 58 Rakennus 4:n toinen pääty Lätisen Pitkäkadun puolelta. Alkuperäispiirustuksissa ja vuoden 1956 valokuvissa ei näy tämän päädyn korotettua, päätykolmiollista osaa, eli se on lisätty vuoden 1956 jälkeisissä julkisivumuutoksissa.

Kuva 59 Sisäpihaa Lätisen Pitkäkadun puolella. Rakennus 4 vasemmalla, tiilinen rakennus 5 edessä, ja oikealla rakennus 2.

Kuva 60 Sama paikka vuonna 1956. Ulko-ovet on jo vaihdettu uudenaikaisiin. (Kuva: M. Sjöblom / Turun museokeskus.)

Kuva 61 Rakennuksen 5 pääjulkisivu- ja pohjapiirros sekä asemapiirros (jossa rakennuksen numero on 6). Piirustus on vuodelta 1902, jolloin rakennukseen tehtiin sisäänkäynti Läntisen Pitkätien puolelle. Sisäänkäynti on myöhemmin muurattu umpeen. Entisessä leipomorakennuksessa näkyy jo jugend-tyyli. (Kuvälähde: Turun kaupunginarkisto.)

Kuva 62 Rakennus 5 on näyttänyt tältä vuonna 1956. Tämän jälkeen on oviaukko muurattu umpeen, samoin ikkunoiden ylimmät aukot. Kattolyhtyä on myös hieman muutettu. Ilmeisesti myös kadun pintaa on korotettu (vrt. ikkuna-aukkojen sijainti ja viereisen rakennuksen kissanluukut). (Kuva: M. Sjöblom / Turun museokeskus.)

Kuva 63 Keskellä nykyisessä asussaan rakennus 5 ja oikealla rakennus 4. Vasemmassa laidassa Valion pieni talousrakennus vuodelta 1949. Takana Turun Valion kolmas meijerirakennus.

Kuva 64 Muutospiirustus vuodelta 2005, jolloin rakennukseen 5 tehtiin takka ja lisättiin uusi piippu. (Kuvälähde: Rakennusvalvonnan arkisto.)

Kuva 65 Rakennus 5 ja taustalla Valion meijerirakennus. Oikeassa reunassa rakennus 2.

Kuva 66 (ylhäällä) Sisäpihaa: oikealla rakennus 5, takana rakennus 4 ja vasemmalla rakennus 2.

Kuva 67 (oikealla) Rakennus 5:n pääty. Kuvan suunta kohti kaakkoa.

6.2 Valiocenter

Kuva 68 Valiocenteriin kuuluu nykyään viisi U:n muotoon asemoitua rakennusta, joiden väliin jäävällä piha-alueella on pysäköintipaikkoja sekä mahdollisuus ajaa rakennusten lastaussilloille.

Kuva 69 Kuvat Valiocenterin sisäpihalta Läntisen Pitkätien puolelta sekä Ajurinkadulta kohti Läntistä Pitkätietä.

6.2.1 Rakennus 6, Turun Valion entinen varastorakennus

Perustiedot

Alkup. käyttötarkoitus:	Varasto- ja konttorirakennus
Nyk. käyttötarkoitus:	Toimitila
Sijainti:	Turku, Keskusta (VI) Läntinen Pitkätie 23, Ratapihankatu 24, Ajurinkatu 1
Kiinteistötunnus:	1032867056
Ajoitus:	1933
Suunnittelija:	Paavo Saari ja Maunu Siitonen / Valion rakennusosasto
Muutosvaiheet:	Julkisivut 1972, 1988, 1992

Ulkohahmon ja julkisivujen kuvaus

Tiilirunkoisen, alun perin kaksikerroksisen rakennuksen perustukset on valettu betonista. Rakennuksessa on saumapeltinen satulakatto, ja päätykolmiota korostavat kissanpenkit. Ajurinkadun ja Ratapihankadun puoleiset julkisivut ovat punatiilivuoratut. Sisäpihan puoleinen julkisivu on alkuperäisen kaltainen, vaaleaksi rapattu. Ikkunat ovat moniruutuisia. Sisäänkäynti rakennukseen on Ajurinkadun puolelta. Rakennus nykyisessä ulkoasussaan poikkeaa suuresti alkuperäisestä.

Historia

Turun Valion maitomäärien kasvettua erityisesti juustovarastot kävivät ahtaiksi. Paikalle, jolla oli sijainnut ensimmäinen, puurakenteinen meijerirakennus, päätettiin rakentaa uusi varastorakennus. Juustovarasto sijaitsi rakennuksen kellarikerroksessa, jonka pinta-ala oli 270 m². Ensimmäisessä kerroksessa toimi voivarasto, keskusvarasto ja toimisto. Toisessa kerroksessa toimi konttori, joka oli siirretty ahtaammista tiloista Läntinen Pitkäkatu 23:ssa sijaitsevasta rakennuksesta.³⁶

Rakennus on suunniteltu Valion rakennusosastolla, ja julkisivupiirustuksia on signeerannut Paavo Saaren lisäksi arkkitehti Maunu Siitonen, joka on suunnitellut myös esimerkiksi Valion juustovarastorakennuksen Helsinkiin Lönnrotinkadulle (Helsingin kaupunginmuseo³⁷).

Rakennukseen on tehty lukuisia muutoksia vuosikymmenten kuluessa. Muutoksia on tehty pitkälti käyttötärpeen muutosten perusteella, mutta lisäksi on tehty ”ajanmukaistamista” eli rakennuksen ulkoasun modernisointia.

Rakennuksen julkisivut on uudistettu ensimmäisen kerran vuonna 1972. Tässä yhteydessä on sisäänkäynti muutettu kokonaan sisäpihan puolelle, ja Valion nimi poistettu Ratapihankadulta. Myös katemateriaali muutettiin tiilestä saumapeltiin. Rakennuksen Ajurinkadun ja Ratapihankadun puoleiset tiilivuoraukset on tehty votsilimiladonnalla ilmeisesti 1990-luvun alussa.

1980-luvulla Valio on luopunut kiinteistöistä, jolloin sisätiloihin on tehty merkittäviä muutoksia: varastotilat on muutettu toimistotiloiksi. 1992 on tehty myös ullakolle huoneisto- ja huonejaon muutoksia.

Ominaispiirteet

Rakennus alkuperäisessä muodossaan on edustanut myöhäistä 1920-luvun klassismia. Alkuperäinen 1930-luvun rakennus tyylipiirteineen on tunnistettavissa rakennuksen muodosta ja mittasuhteista sekä muutamista yksityiskohdista, kuten kissanpenkeistä räystäään nurkissa ja pieniruutuisista ikkunoista.

Kaava- ja suojelutilanne

Nykyisessä asemakaavassa ei rakennuksella ole suojelumerkintää. Nykyinen voimassa oleva asema-kaava on vahvistettu 3.7.1897.

Aikaisemmat arvioinnit

Turun museokeskuksen inventointiraportissa vuonna 2018³⁸ on Valion entistä varastorakennusta arvioitu seuraavasti:

Kulttuurihistorialliset arvot: Historiallisesti arvokas

Perustelut: Valiolle rakennetut toimitilat, Ratapihankadun puolella oleva funkkisrakennus (1933–37 Paavo Saari) muutettiin täysin 1980-l:lla tehdyssä peruskorjauksessa (lisälämpöeriste, julkisivupellit).

³⁹

Arvoluokitus (I, II, III, - / V, M, P, L)

II / +

Huom! Tässä esitetty arvoluokka on kohteen inventoijan alustava esitys arvoluokaksi, ei viranomaisten yhteisesti vahvistama luokitus.

³⁶ Vehanen 1950, 40–41.

³⁷ hkm.finna.fi/Record/hkm.HKMS000005:km003y9a Luettu 13.11.2021

³⁸ Alkuperäinen inventointi Kaarin Lehtonen 2.6.1982.

³⁹ Turun museokeskus, Kaarin Kurri 2018.

Arvot

Historiallinen: Elinkeinohistoriallista arvoa (meijeriteollisuus, Valio), ja arvoa osana meijerirakennusten kokonaisuutta

Rakennushistoriallinen: Valion rakennusosaston arkkitehtuuri (Paavo Saari ja Maunu Siitonen), 1920-luvun klassismi.

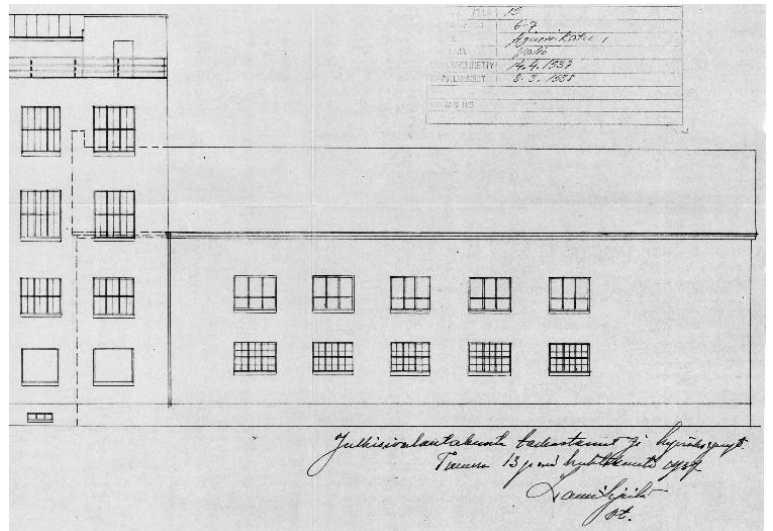
Maisema: Maisemallista arvoa (maisema Ratapihankadun suunnasta ja Läntisen Pitkätien suunnasta, Puolalanmäeltä)

Säilyneisyydeltään rakennus luokitellaan *merkittävästi muutetuksi kohteeksi*.

Valokuvia ja piirustuksia

Kuva 70 (oikealla) Varastorakennus on valmistunut vuonna 1933. (Kuvälähde: Rajattu rakennuspiirustuksesta, Turun kaupunginarkisto.)

Kuva 71 (alla) Kuva 1930-luvulta, ennen vuotta 1938, jolloin uusi meijeri valmistui. (Kuva: Tuntematon kuvaaja / Valion kuva-arkisto.)

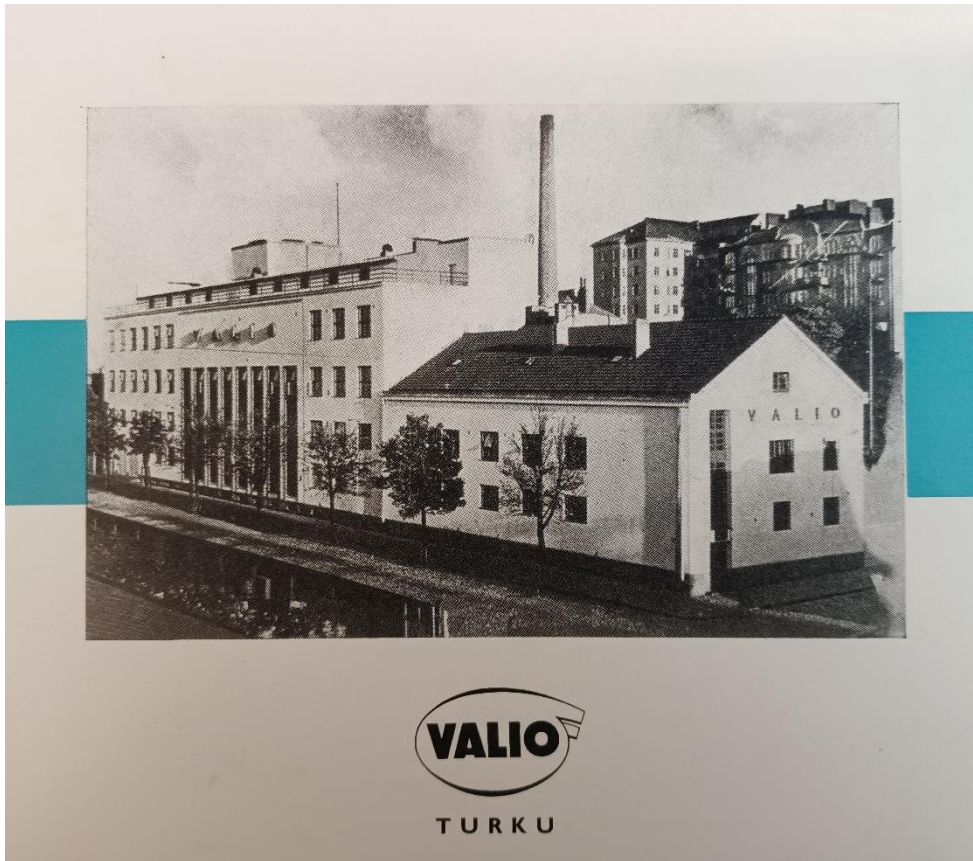

Kuva 72
Valion meijeri (vas.) ja varas-
torakennus (oik.) Ratapihanka-
dulta, 1956. Meijerin sisään-
käynti on sijainnut rakennuk-
sen keskellä Ratapihankadun
puolella. (Kuva: M. Sjöblom /
Turun museokeskus.)

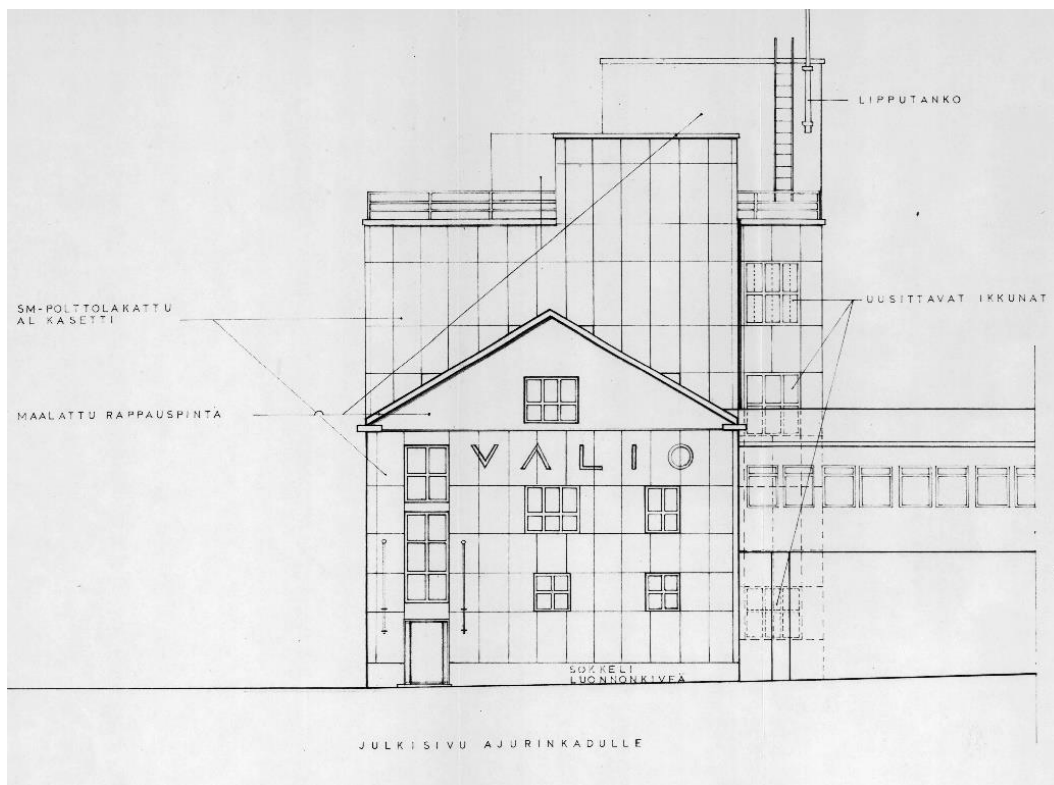
Kuva 73 Rakennuksen ny-
kyistä julkisivua Ratapihanka-
dun puolella. Osa puupuittei-
sista kitti-ikkunoista on säily-
nyt, mutta ikkuna-aukot ovat
paksun lisäeristyksen ja tiili-
vuorauksen vuoksi jääneet sy-
välle seinän sisään.

Kuva 74 Valokuva varasto- ja meijerirakennuksista Ratapihankadun puolelta. (Kuva julkaisun *Valio meijerien keskusosuusliike: Turun konttori* takakannesta.)

Kuva 75 Muutama alkuperäinen puupuitteinen, pieniruutuinen ikkuna on säilynyt.

Kuva 77 Muutospöirustus julkisivujen pintamateriaalin uusimista varten vuodelta 1971. Pinnat ovat suurimmaksi osaksi polttolakattua alumiinilevyä, mutta joitain alueita, kuten varistorakennuksen päätykolmio, jätettiin rapatululle pinnalle. (Kuvälähde: Turun kaupunginarkisto.)

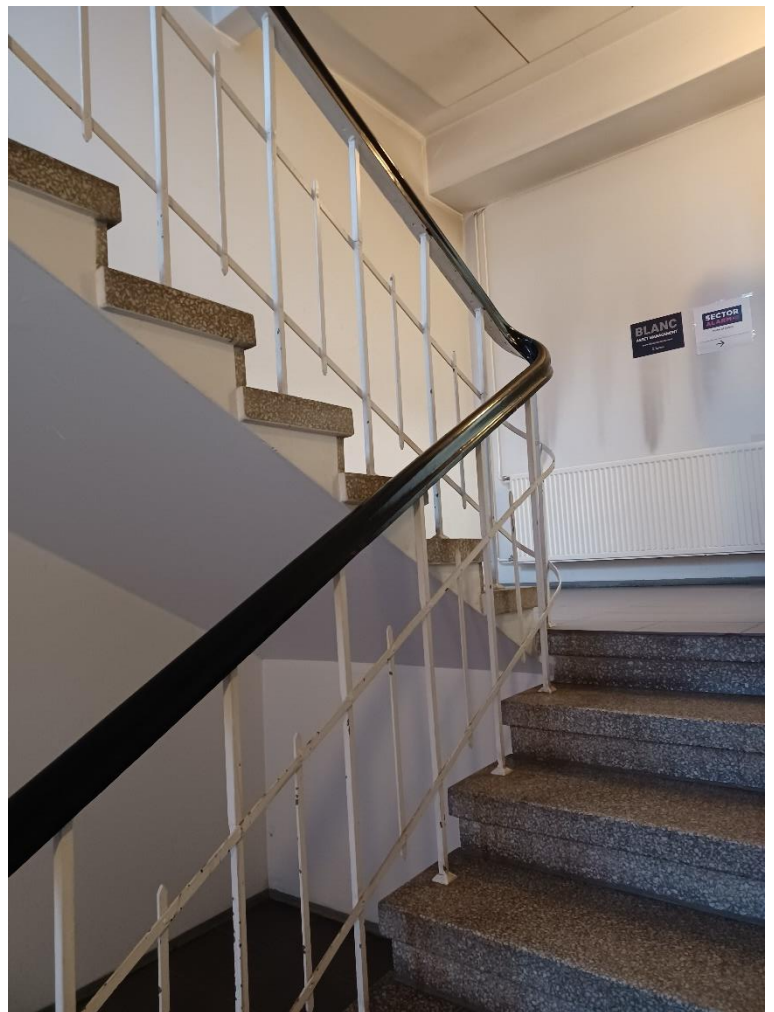

Kuva 78 Rakennuksen Ajurinkadun puoleinen pääty ja sisäänkäynti. Ikkunat ovat suureksi osaksi alkuperäiset, puupuitteiset kitti-ikkunat. Siltamainen uudisosa on liitetty rakennuksen kylkeen 1950-luvun lopulla.

Kuva 79 (yllä) Sisäpihan puolelta rakennuksessa on vielä alkuperäisiä piirteitä, kuten vaaleaksi rapattu julkisivu. Rakennuksen pääty on jäänyt osittain uudemman ja korkeamman funkkismeijerin sisään.

Kuva 80 (oikealla) Portaikon kaiteet ja kiviportaatt lienevät alkuperäiset.

Kuva 81 Myös ikkunat ovat profiilinsa perusteella peräisin 1930-luvulta.

6.2.2 Rakennus 7, Turun Valion kolmas meijerirakennus

Perustiedot

Kohteen nimi:	Valio Center (raput D-F)
Alkup. käyttötarkoitus:	Meijeri
Nyk. käyttötarkoitus:	Toimitila
Sijainti:	Turku, Keskusta (VI) Läntinen Pitkätie 21, Ratapihankatu 22
Kiinteistötunnus:	1032867023
Ajoitus:	1938
Suunnittelija:	Paavo Saari, Valion rakennusosasto
Muutosvaiheet:	1972 (julkisivu- ja ikkunamuutos), 1988 ja 1992 (julkisivut)

Ulkohahmon ja julkisivujen kuvaus

Betoniperustuksille rakennetussa, tiili- ja teräsbetonirunkoisessa rakennuksessa on neljä kerrosta. Nykyinen punatiilivuoraus on tehty votsilimiladonnalla. Rakennuksessa on peltinen pulpettikatto. Rakennuksen keskivaiheilla on korkeampi osa, jossa on porraskäytävä. Ikkunat ovat ruutuikkunat. Sisäpihan puoleisella julkisivulla on rakennuksen koko leveydellä sisäänvedetty osa, jonka kohdalla on tukipilarein tuettu katos. Katoksen alla on lastauslaituri.

Rakennus on kärsinyt painumisesta, mikä on aiheuttanut pääasiassa kellaritiloissa näkyviä vaurioita. Painumisen syynä on ollut ilmeisesti pehmeä maapohja ⁴⁰. Raskas tiilivuori on myös tuonut rakennukseen valtavan määrän lisää painoa, mikä on edesauttanut painumista.

Historia

Meijerirakennuksen itäpäädyssä on ollut pitkä ja kapea, aikakauden funkistyyliä edustava varastorakennus, jossa on ollut paitsi jää- talonmiehen varastot, myös puutyötehdas. Tietoa rakennuksen purkamisajankohdasta ei ole. Vuoden 1948 ilmakuvassa rakennus näkyy, mutta vuoden 1995 ilmakuvassa sitä ei enää ole.

Rakennukseen on tehty lukuisia muutoksia vuosikymmenten kuluessa. Muutoksia on tehty pitkälti käyttötärpeen muutosten perusteella, mutta lisäksi on tehty ”ajanmukaistamista”, rakennuksen ulkoasun modernisointia. Vuoden 1949 muutospiirustusten mukaan on Ratapihankadun ja sisäpihan puoleisiin julkisivuihin tehty muutoksia lähinnä sisäänkäynteihin. Lisäksi on sisäpihan puolelle rakennettu uusi voimakeskus/kattilahuone, piippu ja uusi lämpökanava. Meijerirakennuksen katolla on ollut kattopuu-tarha. Kattorakenne on muutettu ilmeisesti 1980 siten, että tasakattoa reunustavat kaiteet ja siten myös oleskelualueet on poistettu, ja rakennukseen on tehty peltinen pulpettikatto.

Vuonna 1951 on rakennuksen ullakolle lisätty uusi kondensaattori ja sitä varten suolavesisäiliöt. Lisäksi on eristetty kattoa ja lisätty ylätasanteelle ikkunoita ja ovi.

Vuonna 1972 on sekä meijeri- että viereisen varastorakennuksen julkisivuihin tehty suuri muutos: rakennukset vuorattiin alumiinilaatoin, ja samassa yhteydessä uusittiin ikkunoita. Osa julkisivun pinnoista jätettiin rappauspinnalle, joka maalattiin. 1990-luvun alussa rakennus on saanut kauttaaltaan uuden ilmeen, kun sen ulkovuori on tehty uudelleen punatiilestä.

Betonilaattaan on valettu uusia anturamallisia tukirakenteita 2000-luvun aikana rakennuksen painumisen vuoksi.

Sisätilat

Sisätiloissa on tapahtunut niin ikään suuria muutoksia käyttötarkoituksen muutosten myötä. Meijeritilat on muutettu toimistotiloiksi.

Ominaispiirteet

Rakennus on alkuperäisessä muodossaan edustanut selkeälinjaista, valkoiseksi rapattua 1930-luvun funktionalismia. Pieniruutuiset ikkunat ja detaljit, kuten tasakattoa reunustavat metallikaiteet, ovat kuuluneet rakennuksen funktionalistiseen ulkoasuun yhdessä Ratapihankadulla sijainneen pääsisäänkäynnin yläpuolella olleen VALIO-tekstin kanssa. Edelleen lukuisista ikkunarivistöistä ja rakennuksen sisäpihan puolella päädyssä ja keskivaiheilla sijaitsevat tornimaiset osat pystymallisine ikkunoineen muistuttavat 1930-luvusta. Kaltevia kulmia ei rakennuksessa ole ollut, vaan kaikki rakennusmassat ja -osat ovat muodoltaan kuutiomaisia. Nykyasussaan Ratapihankadun julkisivu on tasaisesti ikkunoiden rytmittämä tiilinen pinta.

Kaava- ja suojelutilanne

Nykyisessä asemakaavassa ei rakennuksella ole suojelumerkintää. Nykyinen voimassa oleva asemakaava on vahvistettu 3.7.1897.

⁴⁰ Ks. Vehanen 1950, 42 maininta maapohjan pehmeydestä v. 1924 rakennetun, toisen meijerirakennuksen kohdalla: ”Maapohjan pehmeyden vuoksi antoi perustus perään, mistä johtuen lattiat murtuivat, viemärit menivät usein rikki eivätkä akselijohdot pysyneet paikoillaan. Savupiippukin alkoi kallistua.”

Aikaisemmat arvioinnit

Turun museokeskuksen inventointiraportissa vuonna 2018⁴¹ on Valion entistä meijerirakennusta arvioitu seuraavasti:

Kulttuurihistorialliset arvot: Historiallisesti arvokas

Perustelut: Valiolle rakennetut toimitilat, Ratapihankadun puolella oleva funkkisrakennus (1933-37 Paavo Saari) muutettiin täysin 1980-l:lla tehdyssä peruskorjauksessa (lisälämpöeriste, julkisivupellit).

Muut rakennukset valion rakennusosasto 1957 ja 1949.

Arvoluokitus (I, II, III, - / V, M, P, L)

II / +

Huom! Tässä esitetty arvoluokka on kohteen inventoijan alustava esitys arvoluokaksi, ei viranomaisten yhteisesti vahvistama luokitus.

Arvot

Arkkitehtuuri: Rakennushistoriallista arvoa (Valion rakennusosasto, suomalaiset meijerirakennukset, "meijerifunktionalismi")

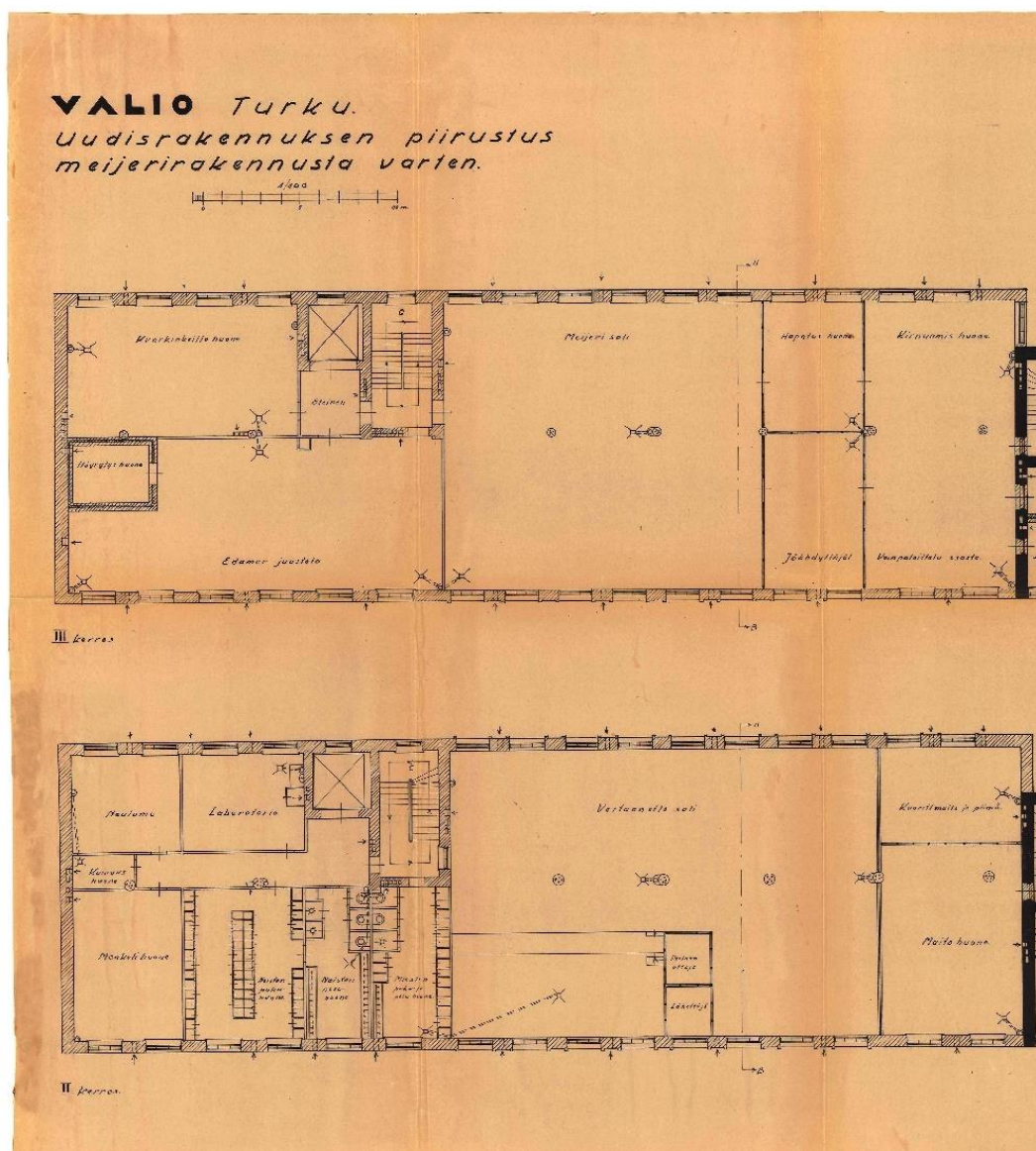
Historia: Elinkeinohistoriallista arvoa (meijeritoiminta, Valio), ja arvoa osana meijerirakennusten kokonaisuutta

Maisema: Maisemallista arvoa (maisema Ratapihankadun suunnasta ja Läntisen Pitkäkadun suunnasta, Puolalanmäeltä)

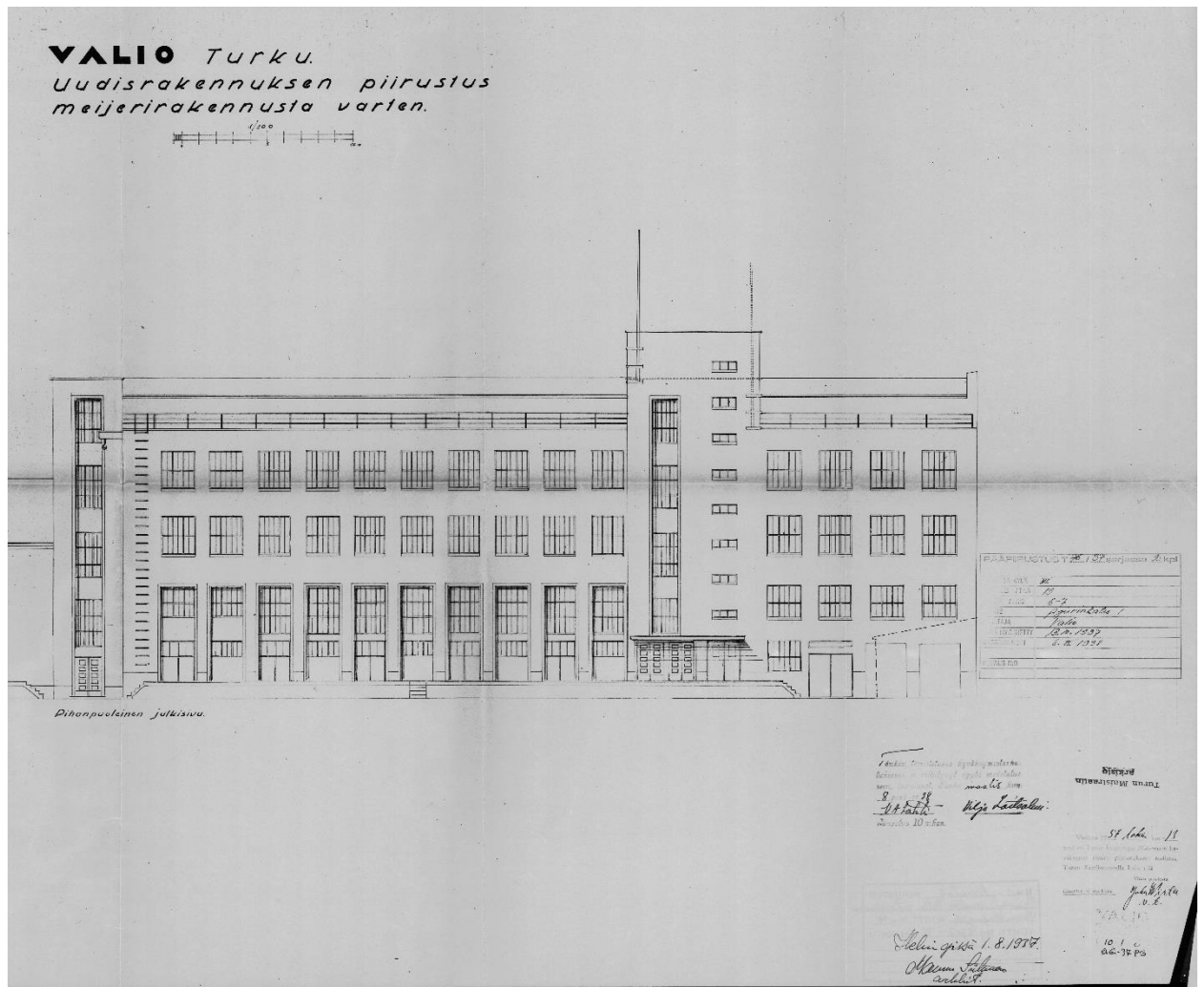
Säilyneisyydeltään rakennus luokitellaan *merkittävästi muutetuksi kohteeksi*.

⁴¹ Alkuperäinen inventointi Kaarin Lehtonen 2.6.1982.

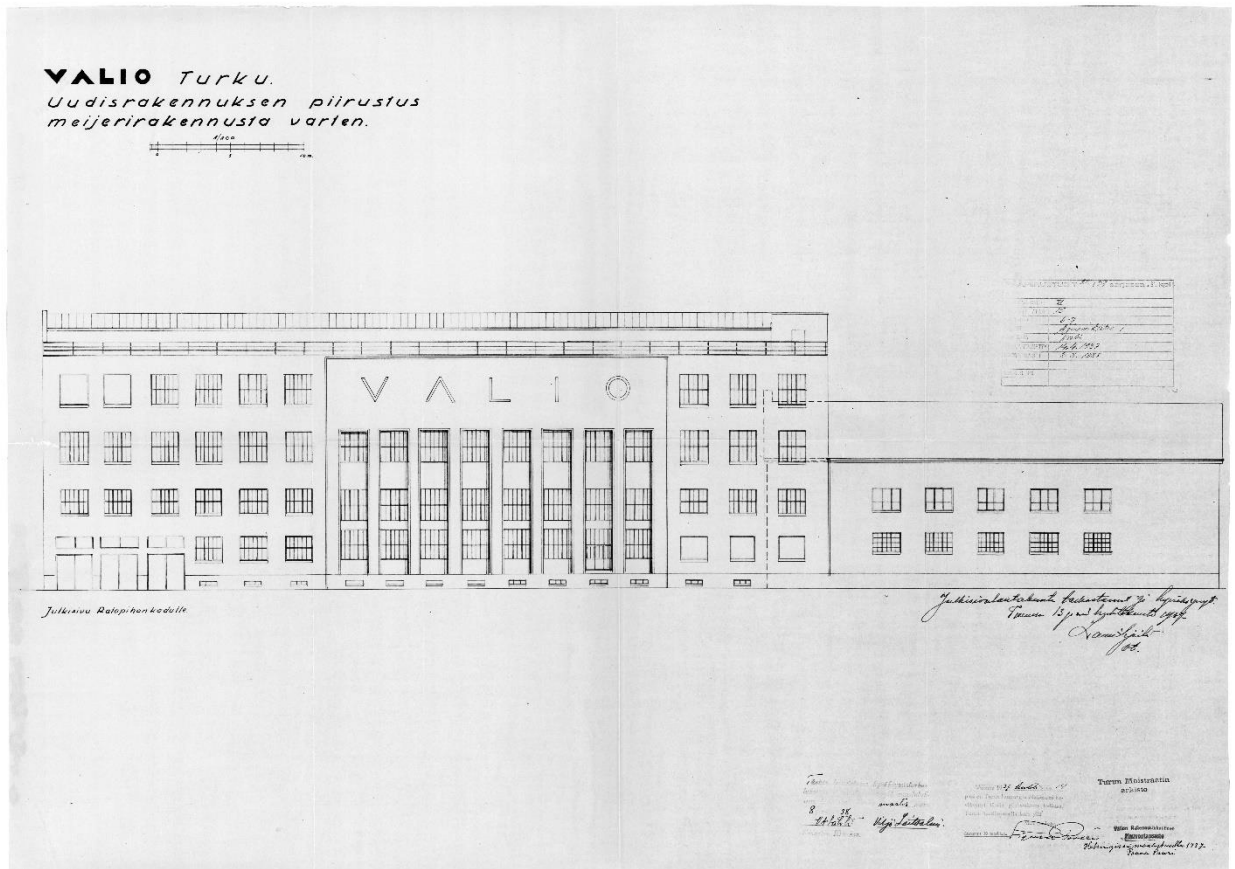
Valokuvia ja piirustuksia

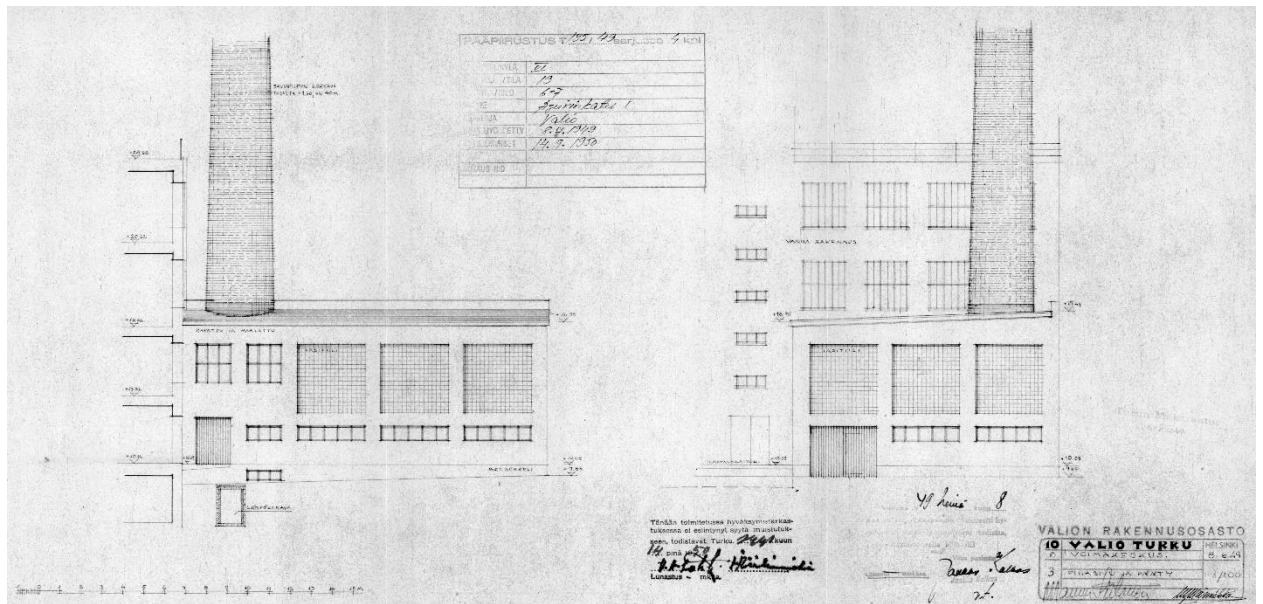
Kuva 82 Alkuperäiset pohjapiirustukset vuodelta 1937. Vuoden 1933 rakennus on rajattu pois. Signeerannut Paavo Saari. (Kuvälähde: Turun kaupunginarkisto.)

Kuva 83 Alkuperäinen piirustus pihan puoleisesta julkisivusta vuodelta 1937. Piirustuksen on signeerannut Maunu Siitonen ja "PS", eli todennäköisesti Valion rakennusosaston arkkitehti Paavo Saari. (Kuvälähde: Turun kaupunginarkisto.)

Kuva 84 Alkuperäinen piirustus Ratapihankadun puoleisesta julkisivusta. Piirustuksen on signeerannut Valion rakennusosaston arkkitehti Paavo Saari maaliskuussa 1937. Piirustuksesta näkyy, kuinka uudisrakennus on "syönyt" osan varastorakennuksesta. (Kuvälähde: Turun kaupunginarkisto.)

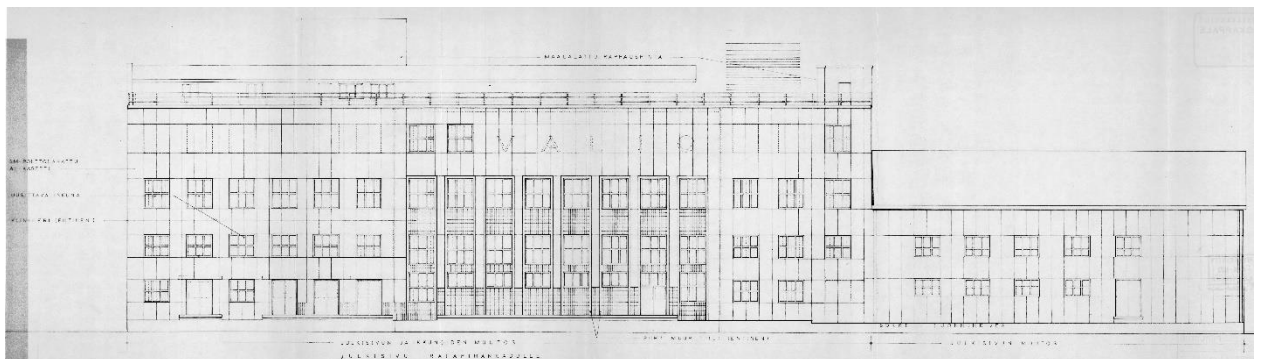

Kuva 85 Uusi voimakeskus piippuineen vuodelta 1949, pihasivu ja pääty. Rakennus on purettu ennen vuotta 1995. (Kuvälähde: Turun kaupunginarkisto.)

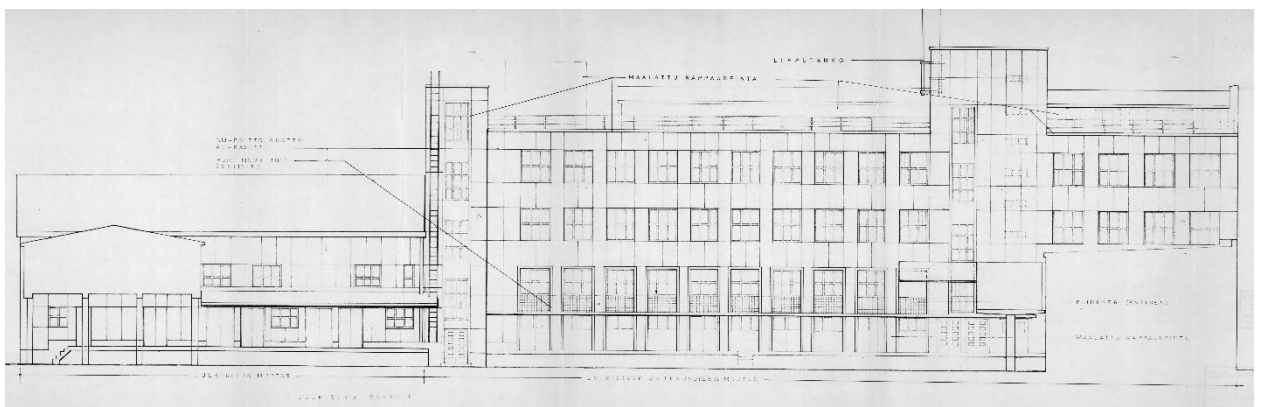

Kuva 86

Valion meijeri (kuvassa vasemmalla) ja varastorakennus (kuvassa oikealla) Ratapihankadulta, 1956. Meijerin sisäänkäynti on sijainnut rakennuksen keskellä Ratapihankadun puolella. (Kuva: M. Sjöblom / Turun museokeskus.)

Kuva 87 Muutospiirustus julkisivujen pintamateriaalin uusimista varten vuodelta 1971, Ratapihankadun puoleiset julkisivut. Pinnat ovat suurimmaksi osaksi polttolakattua alumiinilevyä, mutta joitain alueita jätettiin rapatulle pinnalle. (Kuvälähde: Turun kaupunginarkisto.)

Kuva 88 Muutospiirustus julkisivujen pintamateriaalin uusimista varten vuodelta 1971, julkisivut pihalle. (Kuvälähde: Turun kaupunginarkisto.)

Kuva 89 Kuva vuodelta 1938 rakennuksen valmistuttua. Sisäpihan julkisivu. Ylhäällä kai-
teiden takana on sijainnut kattoterassi.
(Kuva: Yrjö Paldan, Valion arkistot.)

Kuva 90 Sama julkisivu vuonna 2021. Rakennuksen ulkomuoto on voimakkaasti muuttunut uuden ulkovuorin ja detaljimuutosten myötä. Laivamainen funkisulkoasu on muuttunut tehdasmaiseksi. Päädyssä sijainnut varistorakennus on purettu.

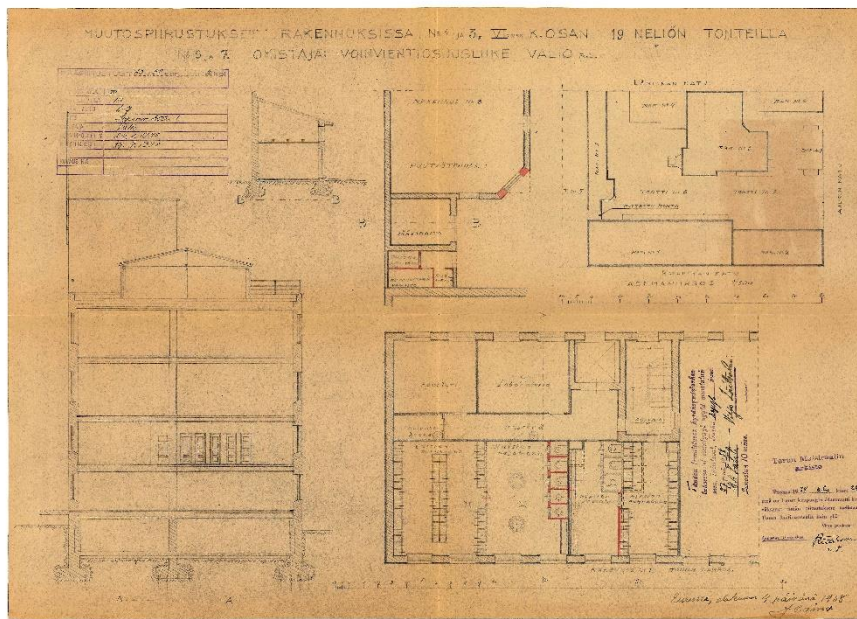

Kuva 91 Turun meijeri 1938. (Kuva: Yrjö Paldan, Valion arkistot.)

Kuva 92 Turun meijeri 1938. Pyöreitä pylväitä on vielä jäljellä joissain toimitiloissa (toimitiloihin ei maastokäynnin aikana ollut pääsyä). Takaseinä lienee vanhemman rakennuksen entinen ulkopääty (koilliseen). (Kuva: Yrjö Paldan, Valion arkistot.)

Kuva 93 Rakennuksiin 1 ja 3 eli meijerirakennukseen ja puutyötehtaaseen, jossa sijaitsi myös jäävarasto, tehtiin muutoksia heti seuraavana vuonna niiden valmistuttua. Vasemmassa alanurkassa olevassa leikkauskuvassa näkyy alkuperäisiä peiliiovia. (Kuvälähde: Turun kaupunginarkisto.)

Kuva 94 Kellaritiloja ja alkuperäisiä lattiapintoja.

Kuva 95 Alkuperäistä meijerin lattiaa kellaritilassa. Kuvassa näkyy massiivisia tukirakenteita, joita on valettu kauttaaltaan koko kahden rakennuksen kellaritilojen mitalta estämään rakennuksen painumista.

Kuva 96 Turun meijerin koneistosali vuonna 1938. (Kuva: Yrjö Paldan / Valion valokuva-arkisto.)

Kuva 97 Rakennuksen keskivaiheilla sijaitseva porrashuone on vielä alkuperäisen kaltaisessa asussa.

6.2.3 Rakennus 8, Valion toimitilarakennus

Perustiedot

Alkup. käyttötarkoitus:	Toimitila, ruokala
Nyk. käyttötarkoitus:	Toimitila
Sijainti:	Turku, Keskusta (VI) Läntinen Pitkätie 23
Rakennustunnus:	85300600190007S001
Ajoitus:	1957–1958
Suunnittelija:	Valion rakennusosasto
Muutosvaiheet:	1992 (asuinhuoneistojen muutos toimitiloiksi)

Ulkohahmon ja julkisivujen kuvaus

2–3-kerroksisessa, tiili- ja teräsbetonirakenteisessa toimitilarakennuksessa on betoniperustukset. Ulkokuori on punatiiltä sekä harmaaksi maalattua peltiä. Katemateriaali on pelti. Rakennus on paikoitellen päässyt huonoon kuntoon. Tiilipinta on rapautunut kattovuotojen vuoksi, ja perustukset ovat antaneet paikoitellen myöten pehmeän maan vuoksi.

L-kirjaimen muotoinen rakennus muodostuu kolmesta osasta: Ajurinkadun puoleinen, siltamainen, betonipalkkien varaan rakennettu osa yhdistää vanhan varastorakennuksen uudisosaan. Rakennus on tiilivuorattu, ja siinä on nauhamaiset ikkunat. Rakennuksessa on loiva satulakatto. Rakennuksen alla on sisäänajoväylä Valiocenterin sisäpihalle, ja sen keskiosassa on porrashuone.

Ajurinkadun ja Läntisen Pitkätien nurkassa oleva rakennusosa on arkkitehtuuriltaan näyttävin, ja edustaa selkeimmin 1950-luvun modernismia. Rakennuksen yläosan kuutiomainen massa erottuu ympäröivistä rakennusosista aaltopeltivuorauksen ja voimakkaan viiston kattomuodon ansiosta. Nauhaikkunat ilmentävät jälkifunktionalismin tyylipiirteitä. Tässä osassa rakennusta on sijainnut työntekijöiden ruokala.

Kolmas rakennusosa on Läntisen Pitkädun suuntainen, pitkä ja matala tiilinen ja pulpettikattoinen siipirakennus, joissa on myös nauhamaiset ikkunat.

Historia

Rakennus on Valion rakennusosastolla laadittujen piirustusten mukaan vuosina 1957–1958 rakennettu toimitila, jossa on ollut paitsi työntekijöiden ruokala, myös toimistotiloja, sekä Läntisen Pitkädun puoleisen siiven päädyssä kaksi asuntoa, jotka on myöhemmin muutettu toimistotiloiksi. Nauhaikkunoista alimmat on suurennettu näyteikkunoiksi ilmeisesti 1980-luvulla, jolloin Valio lopetti toimintansa tiloissa, ja katutasoon tuli liikehuoneistoja. Ajurinkadun puoleisessa osassa, pitkän siltaosan alla, on ilmeisesti jossain vaiheessa sijainnut grillikioski.⁴²

Ominaispiirteet

Rakennus edustaa 1950-luvun selkeälinjaista jälkifunktionalismia tai modernismia. Tyylin mukaisesti rakennuksessa on vain vähän detaljeja. Arkkitehtuuriin kuuluvat selkeät muodot, linjat ja pinnat.

Kaava- ja suojelutilanne

Nykyisessä asemakaavassa ei rakennuksella ole suojelumerkintää. Nykyinen voimassa oleva asemakaava on vahvistettu 3.7.1897.

Aikaisemmat arvioinnit

Turun museokeskuksen inventointiraportissa vuonna 2018⁴³ on Valion entistä toimitilarakennusta arvioitu seuraavasti:

Kulttuurihistorialliset arvot: Historiallisesti arvokas

Perustelut: Valiolle rakennettuja meijeri- ja toimitiloja, vanhin osa 1933–37 (muutettu täysin 1980-l.), Pitkädun puoleinen rakennus 1957–58 Valion rakennusosasto.

Kulttuurihistorialliset arvot: Taloushistoriallisesti arvokas

Arvoluokka: Maisemallinen⁴⁴

Arvoluokitus (I, II, III, - / V, M, P, L)

II / -

Huom! Tässä esitetty arvoluokka on kohteen inventoijan alustava esitys arvoluokaksi, ei viranomaisten yhteisesti vahvistama luokitus.

Arvot

Arkkitehtuuri: Rakennushistoriallista arvoa (Valion rakennusosaston suunnitelmat)

Historia: Elinkeinohistoriallista arvoa (meijeritoiminta, Valio)

Maisema: Maisemallista arvoa (maisema Läntisen Pitkädun suunnasta ja Puolalanmäeltä)

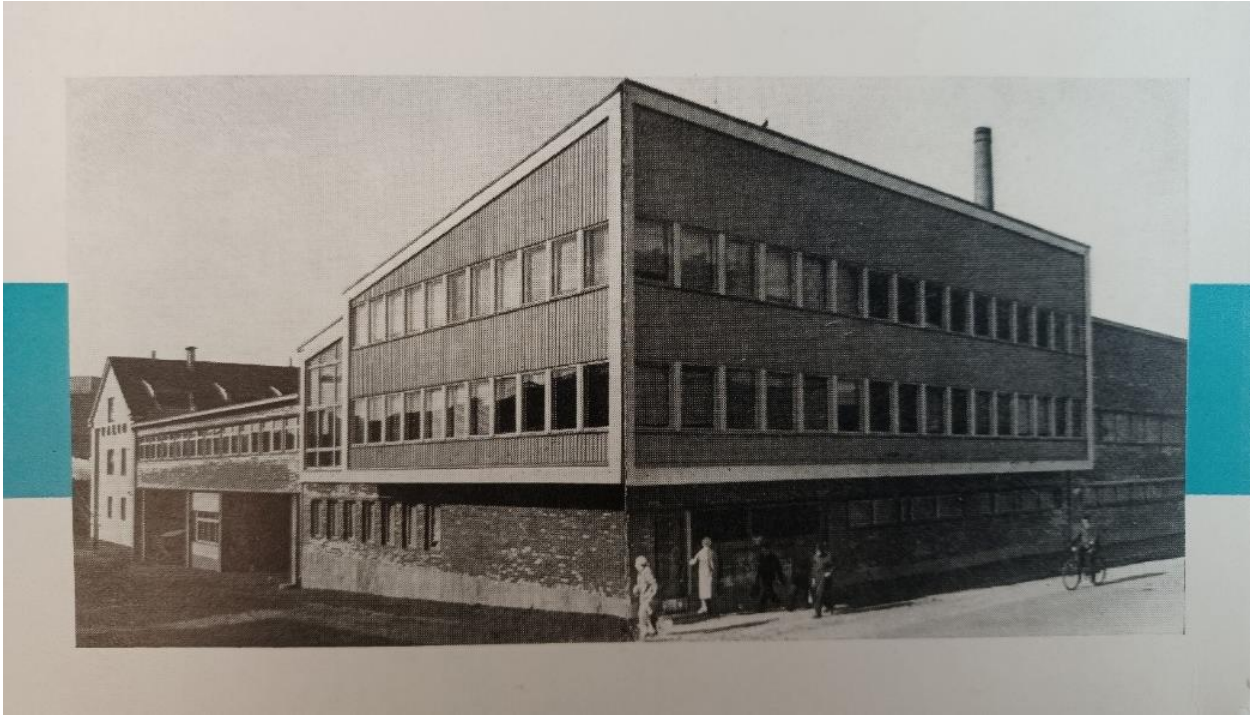
Säilyneisyydeltään rakennus luokitellaan *hyvin säilyneeksi kohteeksi*.

⁴² Tiedot rakennuspiirustuksista.

⁴³ Alkuperäinen inventointi Kaarin Lehtonen 2.6.1982.

⁴⁴ Turun museokeskus, Kaarin Kurri 2018.

Valokuvia ja piirustuksia

Kuva 98 Valokuva uudisosasta julkaisun *Valio meijerien* keskusosuusliike: *Turun konttori* etukannessa (1960).

Kuva 99 Kuva samalta paikalta 60 vuotta myöhemmin. Rakennuksen aaltometallipinta on ollut alun perin nykyistä tummempi. Katutason ikkunoita on suurennettu liiketiloja varten.

Kuva 100 Maa on routunut ja pettänyt perustusten vieressä Ajurinkadun puolella.

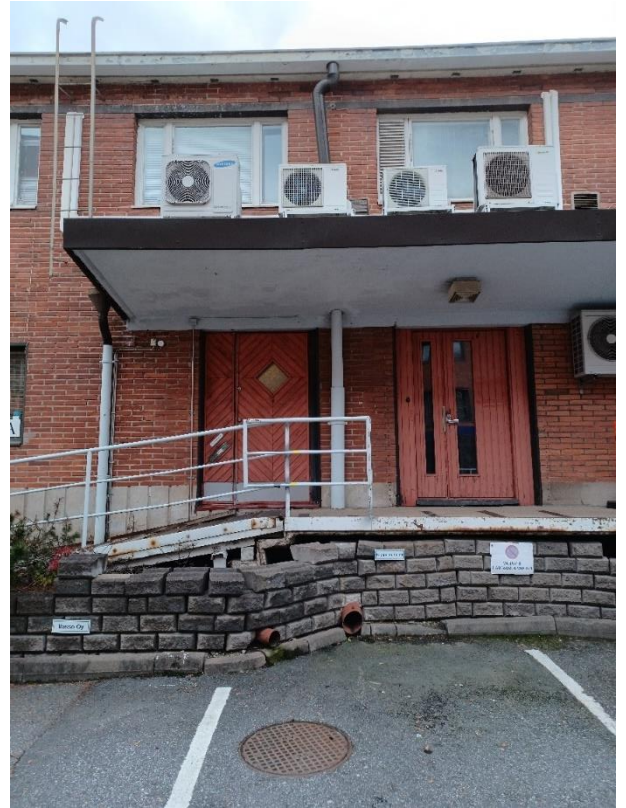

Kuva 101 Ajurinkadun puoleinen osa sisään-ajoväylän kohdalta. Tässä osassa on ilmeisesti sijainnut grillikioski.

Kuva 102 Rakennus kuvattuna Ajurinkadun puolelta.

Kuva 103 (vasemmalla) Lasitiili-ikkuna porraskäytävän kohdalla on 1950-luvun tyyliä ilmentävä detalki.

Kuva 104 (oikealla) Ulko-ovia on vaihdettu eri aikakausina. Lastauslaiturin betoniharkkosokkeli on pahoin murtunut.

Kuva 105
Rakennuksen Läntisen Pitkätien suuntaisen julkisivu sisäpihan puolella. Seinien tiilipinta on vaurioitunut räystäsvoutojen takia.

Kuva 106

Rakennuksen pääty
Läntisen Pitkädun
puolella. Pulpettikaton
kulma on sama kuin
rakennuksen korkeam-
massa osassa. Tässä
päädyssä on ollut kaksi
asuntoa, jotka on muu-
tettu toimistotiloiksi.

Kuva 107

Rakennus Läntisen Pit-
kädun puolelta. Oi-
keassa reunassa näkyy
entinen meijeriraken-
nus.

Kuva 108 (vasemmalla) Rakennusosien liitoskohta Läntisellä Pitkädulla.

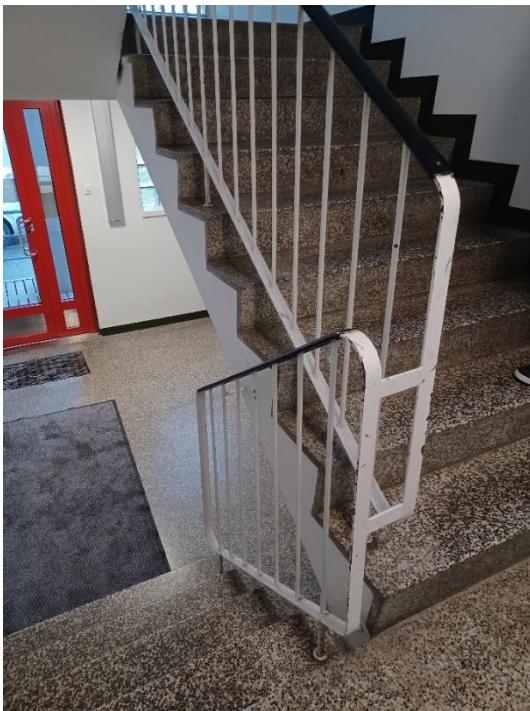
Kuva 109 (oikealla) Rakennuksen kaltevan katon alla sijaitsee isännöitsijän toimisto.

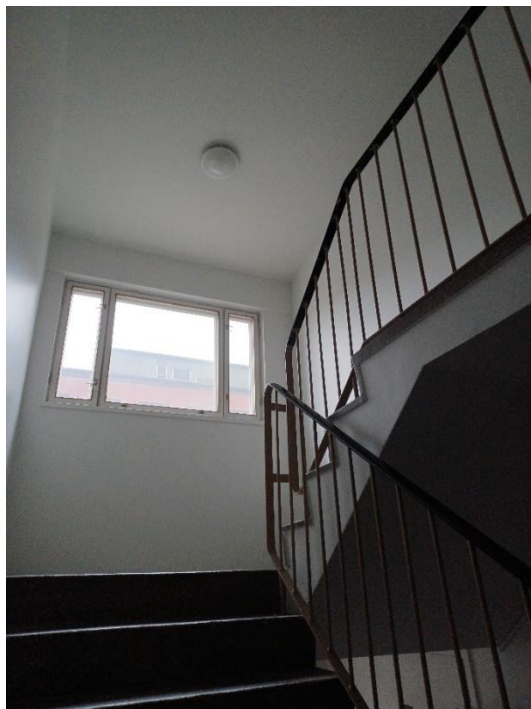
Kuva 110 Vuoden 1957 uudisosassa, nauhaikkunoiden takana, sijaitsi henkilökunnan ruokala.
(Kuva Valio meijerien keskusosuusliike. Turun konttori -julkaisusta.)

Kuva 111 E-rapun portaikosta otettu kuva sisäpihan yli kohti Puolalanmäkeä.

Kuva 112 Sisätilojen portaikkoja. Vasemmalla alkuperäisiä, kivisiä lattia- ja porraspintoja, ja oikealla vanhaa, todennäköisesti asbestipitoista muovilaattalattiaa. Oikeanpuoleiset portaat johtavat katolle.

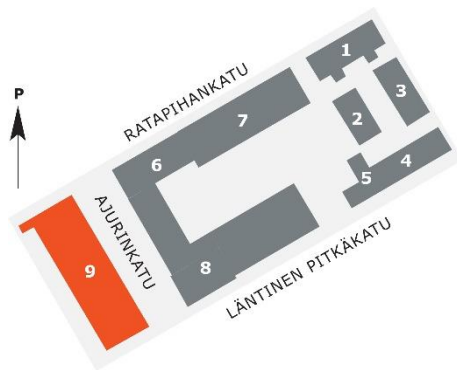
Kuva 113 (vas. ylh.) Ulkoseinien sisäpinnoissa on alkuperäisiä rappauksia.

Kuva 114 (oik. ylh.) Ikkunapuitteet ovat alkuperäiset.

Kuva 115 (vas. alh.) Kellarissa oli alkuperäinen peiliövi, joka voi myös olla peräisin vanhemmasta paikalla sijainneesta rakennuksesta.

Kuva 116 (oik. alh.) 1950-lukuinen porraskäymä.

6.3 Rakennus 9, Kansallistoimitilat

Perustiedot

Alkup. käyttötarkoitus:	Toimistorakennus
Nyk. käyttötarkoitus:	Toimisto- ja varastotiloja
Sijainti:	Turku, Keskusta (VII) Ajurinkatu 2
Kiinteistötunnus:	
Omistaja:	Kansallis-toimitilat Oy
Ajoitus:	1986
Suunnittelija:	Arkkittehtitoimisto Lukander & Vahtera

Ulkohahmon ja julkisivujen kuvaus

Pitkänmallisen rakennuksen ulkokuori on punatiiltä ja muovipinnoitettua peltiä, jonka värisävy on vaalea tiili. Rakennus on pääosin kolmikerroksinen, ja julkisivuja rytmittävät pitkänmalliset ikkunarivistöt. Pääjulkisivu sijaitsee keskellä Ajurinkadun (idän puolen) julkisivua. Ulko-ovet ovat metalli-lasiovia, ja ikkunat puu- tai metallipuitteiset (katutasossa).

Historia

Paikalla on sijainnut Pharmakonin lääketehaan rakennuksia (ks. luku 3.4), jotka on purettu 1980-luvun alkupuolella.

Ominaispiirteet

Rakennus edustaa 1980-luvun modernismia ja ajalle tyypillistä tiilirakentamista, johon kuuluvat yksiväriset, laattamaiset detaljit. Rakennuksessa on postmodernismin ajalle tyypillisesti funktionalismin piirteitä, kuten nauhamaisia ikkuna-aukkoja. Rakennuksessa on sekä keskellä että toisessa päädyssä korkeampi osa, jossa on porraskäytävä.

Kaava- ja suojelutilanne

Asemakaava on tullut voimaan vuonna 1988.

Aikaisemmat arvioinnit

-

Arvoluokitus (I, II, III, - / V, M, P, L)

III / -

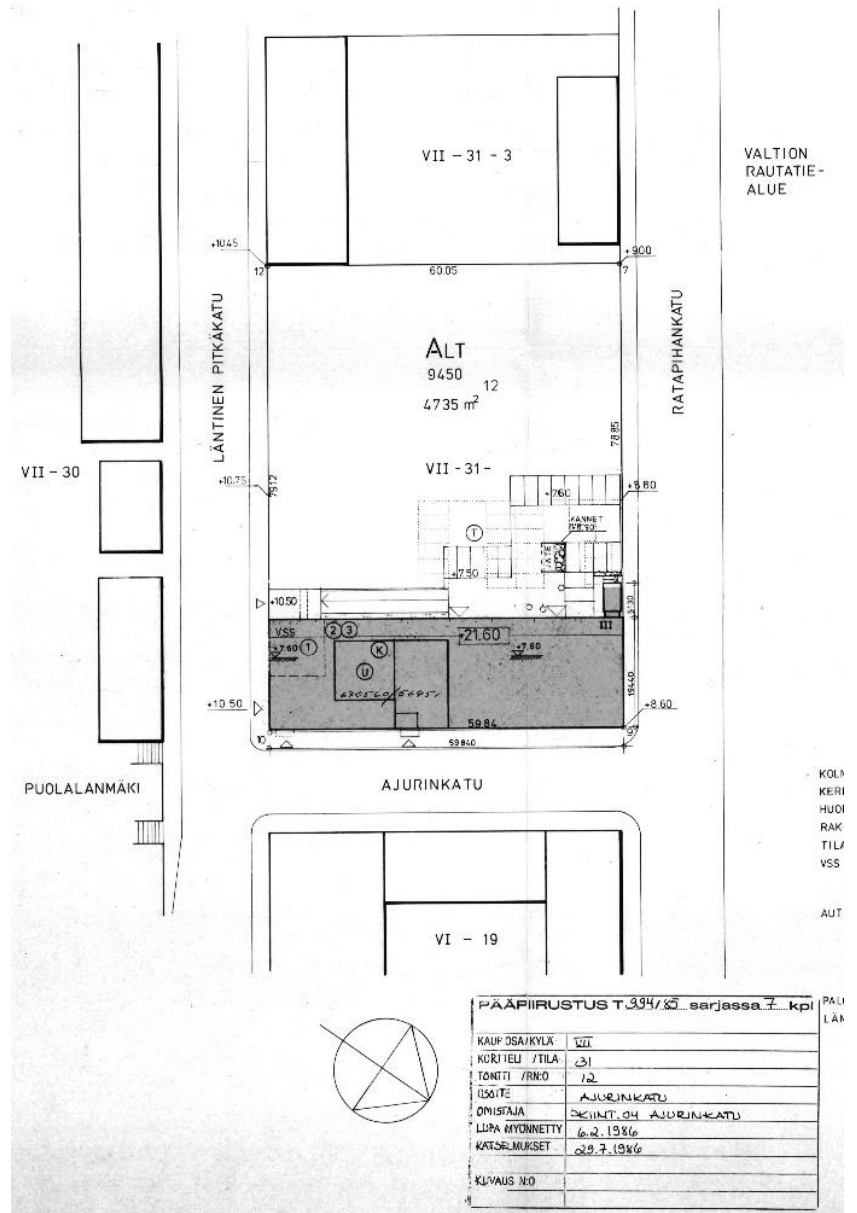
Huom! Tässä esitetty arvoluokka on kohteen inventoijan alustava esitys arvoluokaksi, ei viranomaisten yhteisesti vahvistama luokitus.

Arvot

Arkkitehtuuri: Rakennushistoriallista arvoa (arkkitehdit Lukander ja Vahtera)

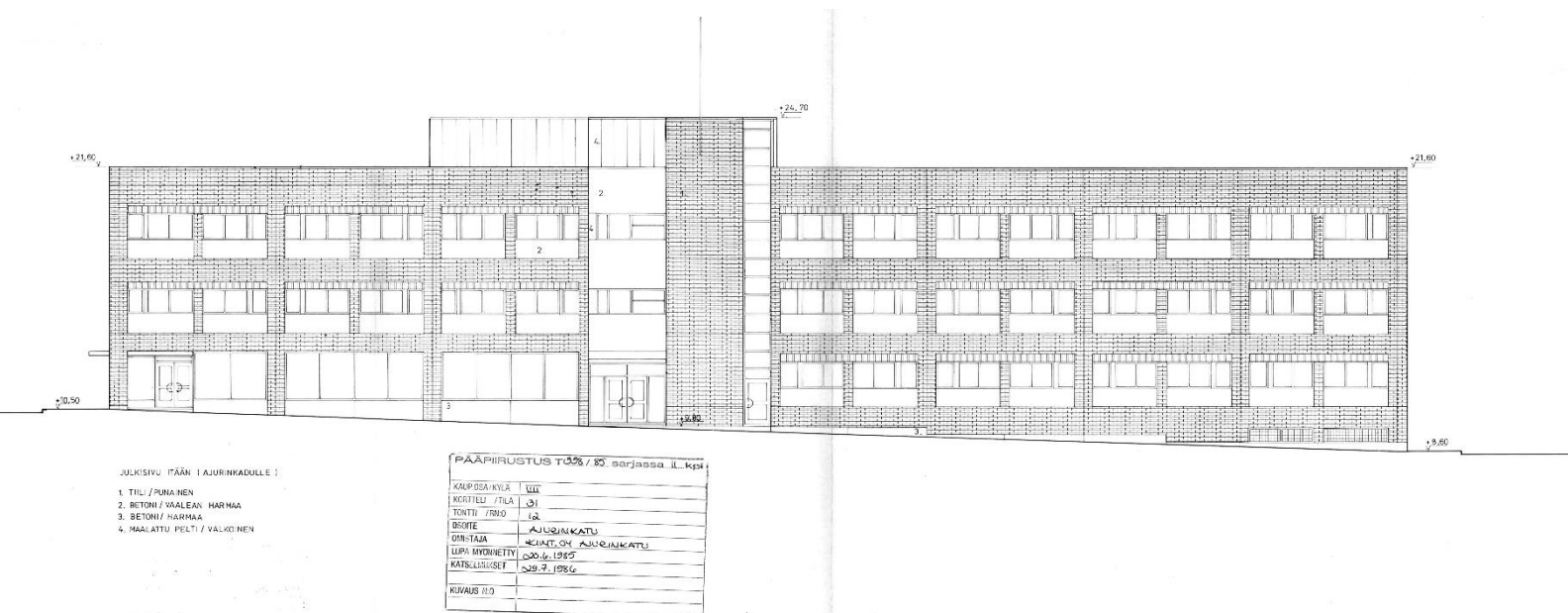
Säilyneisyydeltään rakennus luokitellaan *hyvin säilyneeksi kohteeksi*.

Valokuvia ja piirustuksia

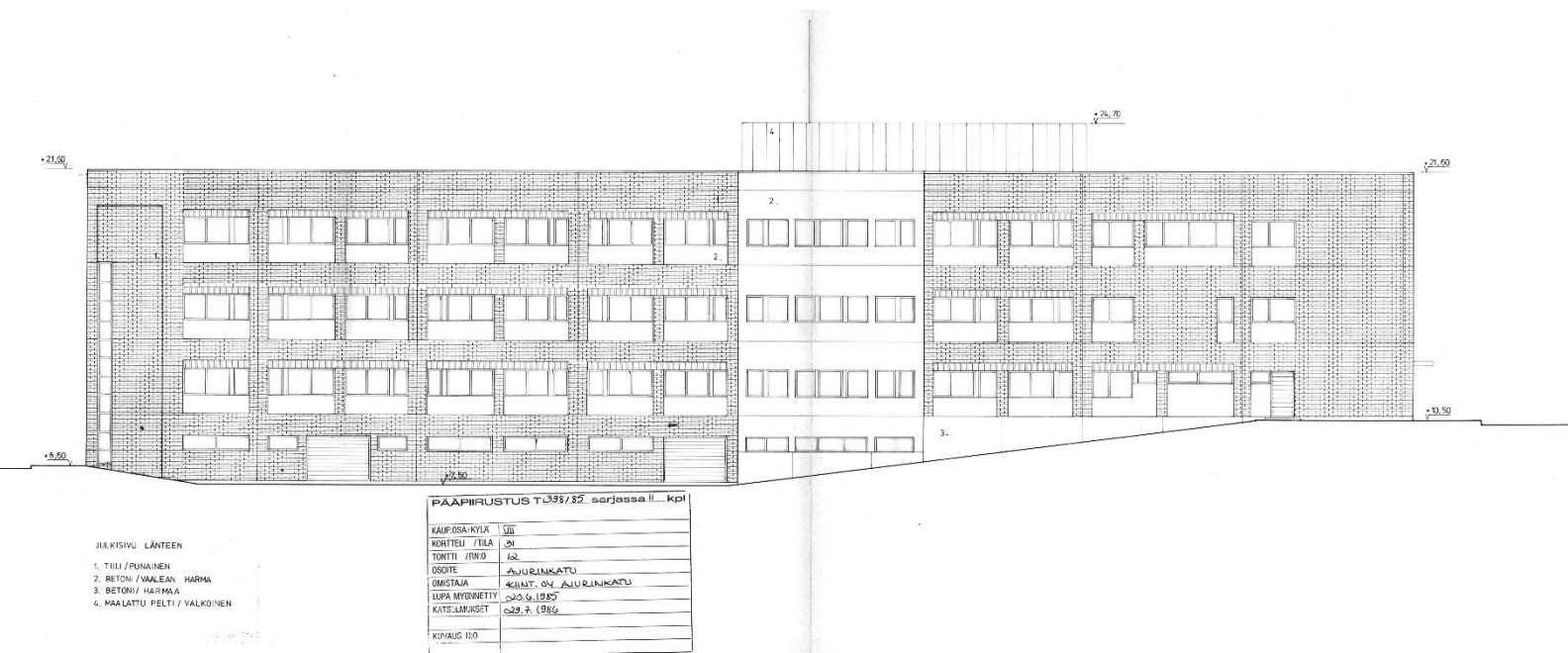

Kuva 117

Kiinteistö Oy Ajurinkadun asemapiirustus ja muutosluettelo vuodelta 1985, Arkkitehtitoimisto Lukander & Vahtera.

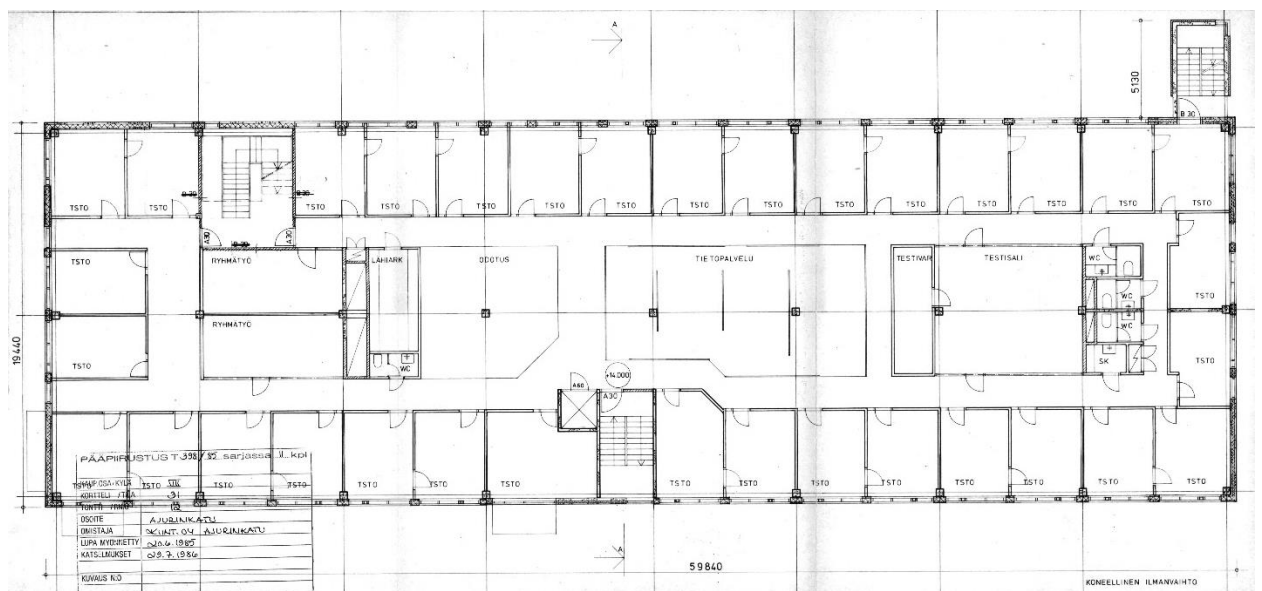
Kuva 118 Julkisivu itään eli Ajurinkadulle. Pääpiirustus 1985, Arkkitehtitoimisto Lukander & Vahtera.

Kuva 119 Julkisivu länteen. Pääpiirustus 1985, Arkkitehtitoimisto Lukander & Vahtera.

Kuva 120 Julkisivu etelään. Vuoden 1985 pääpiirustus, Arkkitehtitoimisto Lukander & Vahtera.

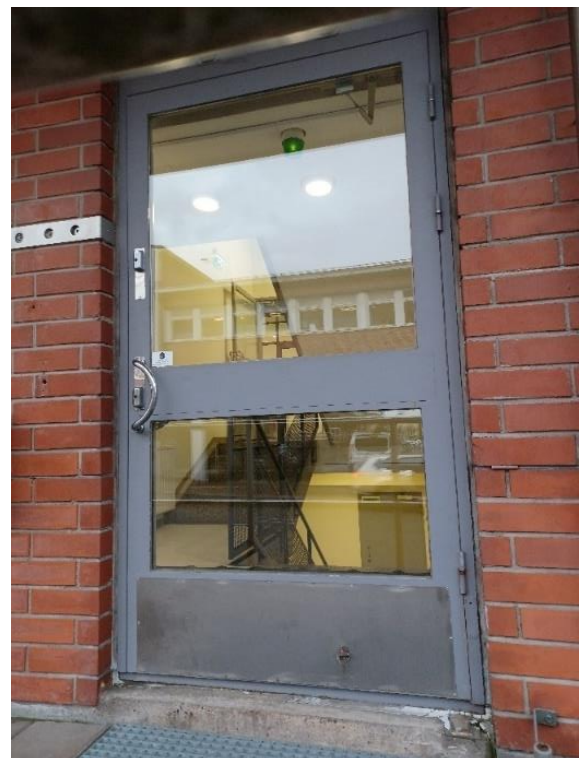

Kuva 121 Pohjapiirustus, 2. krs. Vuoden 1985 pääpiirustus, Arkkitehtitoimisto Lukander & Vahtera.

Kuva 124 (ylhäällä) Julkisivu Ajurinkadun puolelta.

Kuva 125 (oikealla) Pääsisääkäynnin ulko-ovi.

7 Johtopäätökset ja suositukset

7.1 Aluekokonaisuuteen liittyvät arvot

Selvitysalue sijaitsee Turun kaupungin keskustan ja Engelin ruutukaava-alueen reunavyöhykkeellä alueella, jolle kaupungin on tarkoitus laajentua lähivuosina. Alueella sijaitsevat rakennukset muodostavat kolme kokonaisuutta: Työväen Asunto Oy Riennon kortteli puurakennuksineen, Valiocenter kahden aikakauden rakennuksineen ja Ajurinkadun toimistorakennus omanaan. Selvitysalueella vanhin rakennus on 1880-luvulla rakennettu työväen asuintalo Riennon korttelissa Ratapihankadun puolella. Vanhat, hyväkuntoiset puurakennukset koristeellisine julkisivuineen ovat yksi maamerkki Läntisen Pitkätien kaatumaisemassa sekä ratapihankadun puolella, jossa vanhin rakennuksista on nyt jäänyt kahden huomattavasti suuremman mittakaavan rakennuksen väliin. Rakennus näkyy silti hyvin Ratapihankadulla liikkuville tai junassa matkustaville.

Selkeä maamerkki Läntisellä Pitkätien kadulla on kuitenkin Valion entinen toimistorakennus vuodelta 1957–58, joka sijaitsee Ajurinkadun ja Läntisen Pitkätien nurkassa. Kulmassa sijaitsevan rakennusosan kuutiomainen muoto ja muusta rakennuksesta poikkeava, vaalea pintamateriaali korostuvat tällä nurkkapaikalla.

Selvitysalueen kolmea rakennuskokonaisuutta tarkastellen voidaan todeta, että Työväen Asunto Oy Riento on näistä arvokkain erityisesti eheytyensä ja säilyneisyytensä sekä korkean ikänsä puolesta. Paikallishistoriassa rakennuksilla on todennäköisesti ollut omalta osaltaan merkitystä työväen asutuskysymyksen ratkaisussa. Rakennukset ovat hyväkuntoisia, ja niillä on vielä runsaasti käyttöikää jäljellä, mikäli säännöllisistä huoltotoimenpiteistä huolehditaan.

Valiocenterin rakennuskokonaisuuden historialliset arvot liittyvät erityisesti meijeriteollisuuden historiaan sekä paikallisesti Turun Valion toimintaan ja kasvuun. Rakennushistorialliset arvot liittyvät 1920-luvun klassismin, funktionalismin ja jälkifunktionalismin arkkitehtuuriin ja verrattain korkeaan ikään, vaikka vanhimpia rakennuksia onkin muutettu merkittävästi. Kaikki rakennukset ovat päässeet kohtalaisen huonoon kuntoon joko perustusten painumisen tai veden aiheuttamien julkisivuvaurioiden vuoksi.

7.2 Rakennuksiin liittyvät arvot

Työväen Asunto Oy Riennon rakennukset (1–5) ovat säilyttäneet ulkoisesti alkuperäiset tyylipiirteensä, joissa näkyy sekä nikkari- ja kerataustylejä että orastavaa kansallisromantiikkaa (tai jugendia), mikä on ominaista monille 1800–1900-lukujen vaihteen puurakennuksille. Sisätiloihin ei maastokäynnillä päästy tutustumaan, mutta tiedossa on, että niihin on tehty runsaasti muutoksia.

Rakennushistorialliset arvot

Työväen Asunto Oy Riennon rakennushistorialliset arvot perustuvat edustavuuteen (tiettyä aikaa kuvaavat tyyppilliset piirteet) ja alkuperäisyyteen (alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen).

Historialliset arvot

Rakennuksen historialliset arvot liittyvät erityisesti työväen asutushistoriaan (rakennukset edustavat jonkin ajan tyyppillistä asuinrakentamista) ja sosiaalishistoriaan (alue edustaa jonkin tietyn aikakauden sosiaalisen luokan arkielämän muodostumista kokonaisuutena).

Maisemalliset/kaupunkikuvalliset arvot

Työväen Asunto Oy Riento sijaitsee keskeisellä paikalla Turun keskusta-alueen ja ruutuasemakaavan

reunalla, ja on tärkeä osa kaupunkikuvallista kokonaisuutta muodostaen maamerkin/kiintopisteen erityisesti Läntisen Pitkätien ja Puolalanmäen suunnasta katsottaessa.

Säilyneisyys

Säilyneisyydeltään Työväen Asunto Oy Riennon rakennuksia voi pitää hyvin säilyneenä kohteena. Alue ja yksittäiset rakennukset ovat säilyneet alkuperäisinä, tai muutokset ovat niin pieniä, että alkuperäinen ilme säilyy.

Suositus asemakaavoitusta varten

Rakennukset suositellaan suojeltavan. Rakennuksia tai sen julkisivuun keskeisesti kuuluvia osia (mm. kuistit, lippakatokset, koristedetaljit) ei tule purkaa. Rakennukseen kohdistuvien korjausten tulee olla sen kulttuurihistorialliset arvot säilyttäviä tai palauttavia.

Valion entinen varastorakennus (6) ja entinen meijeri ovat muutuneet merkittävästi alkuperäisestä asustaan, ja 1930-luvun tyylipiirteet, joissa näkyi varastorakennuksen osalta 1920-luvun klassismi ja meijerirakennuksen funktionalismi, näkyvät enää lähinnä muutamissa detaljeissa (kissanpenkit ja ruutuikkunat) ja rakennuksen ulkohahmossa (kattomuoto ja mittasuhteet). Sisätiloissa on niin ikään tehty merkittäviä muutoksia. Porraskäytävissä on jäljellä alkuperäisiä tyylipiirteitä ja pintoja, samoin kellaritiloissa, jotka tosin ovat päässeet huonoon kuntoon.

Rakennushistorialliset arvot

Valion entiset varasto- ja meijerirakennukset ovat julkisivumuutoksista huolimatta tunnistettavissa tietyn aikakauden rakennustuotannoksi. Ra-

kennusten julkisivuihin tehdyt muutokset ovat kuitenkin heikentäneet alkuperäiselle arkkitehtuurille ominaisia piirteitä siinä määrin, että niiden edustavuus on heikentynyt.

Historialliset arvot

Rakennusten historialliset arvot liittyvät erityisesti käyttöhistoriaan. Rakennukset edustavat tietyn aikakauden merkittävän elinkeinon kasvua sekä valtakunnallisesti että paikallisesti. Rakennuksilla on historiallista todistusvoimaa historiallisen ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä.

Maisemalliset/kaupunkikuvalliset arvot

Valion entiset meijeriteollisuuden kiinteistöt sijaitsevat keskeisellä paikalla Turun keskusta-alueen ja ruutuasemakaavan reunalla, ja ne ovat tärkeä osa kaupunkikuvallista kokonaisuutta muodostaen maamerkin/kiintopisteen erityisesti Ratapihankadun ja Puolalanmäen suunnasta katsottaessa.

Säilyneisyys

Säilyneisyydeltään Valion entisiä varasto- ja meijerirakennuksia voi pitää merkittävästi muutettuina kohteina. Rakennuksen ulkoiseen hahmoon tai alueen rakenteeseen on tehty merkittäviä muutoksia. Alkuperäisiä tai alkuperäisen kaltaisena kunnostettuja rakennuksen tai alueen osia on kuitenkin mahdollista edelleen tunnistaa.

Suositus asemakaavoitusta varten

Harvinainen kohde, jonka säilymistä ja kunnostamista osana historiallista ympäristöä suositellaan edistettävän asemakaavalla. Sietää kohtuullisesti muutoksia. Rakennusta tai sen julkisivuun keskeisesti kuuluvia osia (mm. kissanpenkit ja alkuperäiset ikkunat) ei tule purkaa. Rakennukseen kohdistuvien korjausten tulee olla sen kulttuurihistorialliset arvot säilyttäviä tai palauttavia.

Valion entinen toimitilarakennus (8) on säilyttänyt ulkoisesti alkuperäiset 1950-luvun modernismin tyylipiirteensä. Julkisivuun on tehty jonkin verran pieniä muutoksia. Sisätiloissa on tehty muutoksia käyttötarpeen muutosten myötä. Rakennus on päässyt julkisivuiltaan huonoon kuntoon.

Rakennushistorialliset arvot

Valion entiset varasto- ja meijerirakennukset ovat julkisivumuutoksista huolimatta tunnistettavissa tietyn aikakauden rakennustuotannoksi. Rakennusten julkisivuihin tehdyt muutokset ovat kuitenkin heikentäneet alkuperäiselle arkkitehtuurille ominaisia piirteitä siinä määrin, että niiden edustavuus on heikentynyt.

Historialliset arvot

Rakennusten historialliset arvot liittyvät erityisesti käyttöhistoriaan. Rakennukset edustavat tietyn aikakauden merkittävän elinkeinon kasvua sekä valtakunnallisesti että paikallisesti. Rakennuksilla on historiallista todistusvoimaa historiallisen ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä.

Maisemalliset/kaupunkikuvalliset arvot

Valion entiset meijeriteollisuuden kiinteistöt sijaitsivat keskeisellä paikalla Turun keskusta-alueen ja ruutuasemakaavan reunalla, ja ne ovat tärkeä osa kaupunkikuvallista kokonaisuutta muodostaen maamerkin/kiintopisteen erityisesti Ratapihankadun ja Puolalanmäen suunnasta katsottaessa.

Säilyneisyys

Säilyneisyydeltään Valion entisiä varasto- ja meijerirakennuksia voi pitää merkittävästi muutettuina kohteina. Rakennuksen ulkoiseen hahmoon tai alueen rakenteeseen on tehty merkittäviä muutoksia. Alkuperäisiä tai alkuperäisen kaltaisena kunnostettuja rakennuksen tai alueen osia on kuitenkin mahdollista edelleen tunnistaa.

Suositus asemakaavoitusta varten

Rakennuksilla ei ole sellaisia kulttuurihistoriallisia arvoja, jotka edellyttäisivät suojelua, mutta niiden säilyminen on toivottavaa. Rakennuksiin kohdistuvien korjausten tulisi olla niiden kulttuurihistorialliset arvot palauttavia. Mikäli rakennukset puretaan, tulisi uudisrakentamisessa huomioida ympäröivien rakennusten massoittelu ja mittakaava sekä maisemat Läntisellä Pitkädulla ja valtakunnallisesti merkittävältä Puolalanmäen ja Turun Taidemuseon rakennetun kulttuuriympäristön alueelta.

Ajurinkatu 2 toimitilarakennus (9) on säilyttänyt ulkoisesti alkuperäiset 1980-luvun tyylipiirteensä.

Rakennushistorialliset arvot

Toimistorakennuksen rakennushistorialliset arvot perustuvat edustavuuteen (tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet) ja alkuperäisyyteen (alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen).

Historialliset arvot

Rakennuksen historialliset arvot liittyvät sen käyttöhistoriaan. Rakennus edustaa tietyn aikakauden elinkeinon kasvua. Rakennuksella on historiallista todistusvoimaa historiallisen ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä.

Maisemalliset/kaupunkikuvalliset arvot

Rakennus sijaitsee keskeisellä paikalla Turun keskusta-alueen ja ruutuasemakaavan reunalla, ja se on osa kaupunkikuvallista kokonaisuutta muodostaen maamerkin/kiintopisteen erityisesti Läntisen Pitkädun maisemaan.

Säilyneisyys

Säilyneisyydeltään toimistorakennusta voi pitää hyvin säilyneenä kohteena. Rakennus on säilynyt alkuperäisenä, tai muutokset ovat niin pieniä, että alkuperäinen ilme säilyy.

Suositus asemakaavoitusta varten

Rakennuksella ei ole sellaisia kulttuurihistoriallisia arvoja, jotka edellyttäisivät suojelua, mutta sen säilyminen on toivottavaa. Rakennukseen kohdistuvien korjausten tulisi olla sen arkkitehtoniset arvot säilyttäviä. Mikäli rakennus puretaan, tulisi uudisrakentamisessa huomioida viereisten rakennusten mitta-kaava ja massoittelu etenkin Läntisen Pitkätien varrella, jonne on suora näkymä Puolalanmäen valtakunnallisesti arvokkaalta kulttuuriympäristöalueelta, sekä toisaalta Ratapihankadun ja ratapihan asemakaava-alueelta.

8 LÄHDELUETTELO

8.1 Arkistolähteet

Rakennuspiirustukset ja suunnitelmat:

Turun kaupunki, rakennusvalvonnan ja kaupungin arkistot.

Valokuvat:

Turun Museokeskuksen valokuvakokoelma

Valion valokuva-arkisto

Maanmittauslaitos, Paikkatietoikkuna

8.2 Kartta-aineistot

Maanmittauslaitos: Vanhat painetut kartat. Peruskartat 1881, 1968, 1981, 1998.

Maanmittauslaitos: Paikkatietoikkuna. kartta.paikkatietoikkuna.fi.

Museoviraston karttapalvelu: kartta.museoverkko.fi.

8.3 Kirjallisuus

Internet-lähteet tarkistettu 30.12.2021.

Anton Salviander. Wikipedia. Vapaa tietosanakirja. <fi.wikipedia.org/wiki/Anton_Salviander>

Hallanvaara, Lea-Kaarina. *Turun pommitukset talvisodan aikana*. THArk 30 s. 257–322, Vammala 1975. thy.fi/julkaisut/historiallisia-artikkeleita-turusta/turun-pommitukset-talvisodan-aikana/.

Kupila, Sanna & Söderström, Marita (toim.). *Turun katuja ja toreja. Nimistöhistoriaa keskiajalta nykypäivään*. Turun museokeskus, 2011.

Kortteleiden vanhat nimet, Turun ympäristö- ja kaavoitusvirasto 2009.

Laaksonen, Mikko. *Turku. Historialliset kaupunkikartat*. Mikko Laaksonen ja Kustannusosakeyhtiö Atlasart Oy, 2018.

Lahtinen, Rauno. *Turun historia*. Turkuseura, 2014.

Merkkihenkilöt Rauman Vanhalla hautausmaalla: Kuulonsa menettänyt urkuri suunnitteli Raumalle Possellin ja Kodisjoelle kirkon. Artikkelin Raumalainen-verkkolehdestä 30.12.2020. <is24.fi/raumalainen/merkkihenkilot-rauman-vanhalla-hautausmaalla-kuulonsa-menettanyt-urkuri-suunnitteli-raumalle-possellin-ja-kodisjoelle-kirkon>

Museovirasto. *Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY*. <www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/valtakunnallisesti-merkittavat-rakennetut-kulttuuriymparistot>.

Oy Aurum-Pharmakon Ab. www.porssitieto.fi/osake/lisaa/aurumphar.shtml

Valio meijerien keskusosuusliike: Turun konttori. 1960.

Vanhan Rauman taloja, 2014. Blogiteksti. <trogen.galleria.fi/blog/21/vanhan-rauman-taloja>.

Vehanen, Väinö. *Voinvienti-Osuusliike Valio r.l. Turun konttori 1910–1950.* Voinvienti-osuusliike Valio, 1950.

8.4 Muu lähdeaineisto

Kurri, Kaarin: *Läntinen Pitkäkatu 21 (Valio).* Kohderaportti. *Turun keskustan inventointien täydentäminen ja tarkastaminen.* Turun museokeskus 4.4.2018. Alkuperäinen inventointi Kaarin Lehtonen 2.6.1982.

Kurri, Kaarin: *Läntinen Pitkäkatu 23 (Valio).* Kohderaportti. *Turun keskustan inventointien täydentäminen ja tarkastaminen.* Turun museokeskus 2011. Alkuperäinen inventointi Kaarin Lehtonen 2.6.1982.

Kurri, Kaarin: *Työväen Asunto Oy Riento.* Kohderaportti. *Turun keskustan inventointien täydentäminen ja tarkastaminen.* Turun museokeskus 4.4.2018. Alkuperäinen inventointi Kaarin Lehtonen 2.6.1982.

Niukko, Kirsi & Joukio, Olli: *Vanhan Rauman maailmanperintökohteen suoja-alueen rakennusinventointi 18.2. – 15.6.2013.* Inventointiraportti. Satakunnan museo 2013.